

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Юридичний факультет

Кафедра кримінального права та процесу і правоохоронної діяльності

КОМАР ТЕТЯНА АНДРІЇВНА

Особливості тактики проведення слідчих дій при розслідуванні крадіжок / Особливості тактики проведення слідчих дій при розслідуванні

спеціальність: 262 – Правоохоронна діяльність
освітньо-професійна програма – Правоохоронна діяльність

Кваліфікаційна робота

Виконала студентка групи ПДзм – 21

Т.А. Комар

Науковий керівник:
к.ю.н., доцент Пілюков Ю.О.

Кваліфікаційну роботу

допущено до захисту

«__» _____ 2020 р.

В.о. завідувача кафедри

_____ **Рогатинська Н.З.**

ТЕРНОПІЛЬ – 2020

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ЗАГАЛЬНОТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ТАКТИКИ РОЗСЛІДУВАННЯ КРАДІЖОК.....	7
1.1. Поняття та види крадіжок. Завдання та зміст криміналістичної тактики розслідування	7
1.2. Засоби криміналістичної тактики при розслідуванні крадіжок	14
1.3. Версії та організація планування розслідування крадіжок.....	21
Висновки до Розділу 1	32
РОЗДІЛ 2. ТАКТИКА ПРОВЕДЕННЯ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ КРАДІЖОК.....	34
2.1. Тактика проведення огляду.....	34
2.2. Особливості застосування тактичних прийомів проведення допиту.....	42
2.3. Тактика проведення інших слідчих (розшукових) дій.....	55
Висновки до Розділу 2.....	69
РОЗДІЛ 3. ПРОФІЛАКТИКА ТА ОСНОВНІ ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ РОЗСЛІДУВАННЯ КРАДІЖОК.....	71
3.1. Криміналістична профілактика крадіжок. Досвід поліції передових європейських країн у профілактиці крадіжок.....	71
3.2. Проблеми підвищення ефективності розслідування крадіжок.....	78
Висновки до Розділу 3.....	84
ВИСНОВКИ.....	86
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	91

ВСТУП

Актуальність теми. Ст. 13 Конституції України проголошує, що «в Україні всі форми власності користуються рівним захистом» [1]. Людина протягом свого життя набуває право власності на певне майно, що використовує для забезпечення добробуту та покращення умов життєдіяльності, тому посягання на дане конституційне право людини визнається злочином. Кримінальним кодексом України передбачена відповідальність за злочини проти власності. Зокрема, кримінальна відповідальність за крадіжку регламентується ст. 185 КК України [2].

Проблема розслідування крадіжок та їх попередження залишається в центрі уваги науковців-криміналістів. Важливість дослідження цієї проблеми постійно актуалізується, адже злочини вказаної категорії завдають серйозної шкоди не тільки окремій особі або сім'ї потерпілих, а й суспільству, його матеріальному добробуту. Крадіжки, водночас поєднані з проникненням у житло громадян, посягають також і на право власності, і на право на недоторканність житла. Такі злочини є особливо небезпечними для населення, оскільки завдають власникам як матеріальну так і моральну шкоду. В умовах економічної нестабільності та соціальної незахищеності потерпілим українцям складно відновити втрачену в результаті таких злочинних посягань власність.

Аналіз статистичної інформації показує, що злочини майнової спрямованості становлять приблизно 60–65 % від загальної кількості всіх облікованих злочинів. Зокрема, динаміка квартирних крадіжок постійно зростає. Так, у 2014 р. обліковано 18 992 квартирних крадіжок, у 2016 р. – 21 379, у 2019 р. – 27 204 [13]. Наведені статистичні дані свідчать, що сучасний стан розслідування крадіжок, всіх форм власності, не в повній мірі відповідає законним вимогам Конституції України щодо захисту особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень. Сучасна система розслідування

крадіжок та їх запобігання потребує вдосконалення і подальших наукових досліджень.

Питаннями розслідування крадіжок займалися багато науковців: В.П. Бахін, В.Г. Гончаренко, Л.Я. Драпкін, О.Н. Колесниченко, В. О. Коновалова, Г.А. Кушнір, Н.А. Сенчик та ін. Проблеми планування та висування версій у кримінальному провадженні аналізували у своїх працях А.Л. Дудніков, В.А. Журавель, Г.А. Матусовський, М.С. Остапчук, В.М. Шевчук, В.Ю. Шепітько та інші науковці.

Проте, малодослідженими залишаються проблеми, які виникають на практиці при розслідуванні даних злочинів. Насамперед, потрібно зазначити, що серед крадіжок розрізняють різноманітні їх види, що відрізняються між собою об'єктами та безпосередніми предметами посягання, місцем та способами їх вчинення, суб'єктами та мотивами.

Мета дослідження полягає у комплексному дослідженні та вдосконаленні тактики проведення слідчих дій при розслідуванні крадіжок.

Для реалізації цієї мети необхідно вирішити такі основні **завдання**:

- визначити поняття та види крадіжок;
- встановити завдання та зміст криміналістичної тактики розслідування;
- дослідити засоби криміналістичної тактики при розслідуванні крадіжок;
- проаналізувати версії та порядок організації планування розслідування крадіжок;
- з'ясувати особливості тактики проведення слідчих (розшукових) дій під час розслідування крадіжок;
- визначити особливості профілактики та основні шляхи підвищення ефективності розслідування крадіжок.

Об'єкт дослідження - суспільні відносини, що виникають під час розслідування крадіжок.

Предмет дослідження – особливості тактики проведення слідчих дій при розслідуванні крадіжок.

Методи дослідження передбачають комплекс загальнонаукових та спеціальних методів пізнання, обраних відповідно до поставлених мети і завдань, з урахуванням об'єкта предмета дослідження. Методологічною основою дослідження є загальний діалектичний метод, а також сукупність інших спеціальних методів і прийомів наукового пізнання. Їх практичне застосування визначається системним підходом, що надає можливість досліджувати проблеми в єдності їх соціального змісту і юридичної форми. Зокрема, системно-структурний метод використовувався при розробці класифікації способів вчинення злочину та зв'язків між іншими елементами криміналістичної характеристики, а також при встановленні особливостей тактичних прийомів проведення слідчих (розшукових) та інших процесуальних дій. Порівняльно-правовий метод використано для дослідження елементів криміналістичної характеристики аналізованих злочинів у циклі кримінально-правових наук тощо.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в комплексному науковому аналізі особливостей вчинення посягань на одне з конституційно гарантованих прав людини – право власності, і на цій основі в напрацюванні актуальних теоретичних та практичних питань організації та проведення слідчих (розшукових) дій при розслідуванні крадіжок.

За результатами дослідження сформульовано низку теоретичних висновків, а також науково обґрунтовано й уточнено зміст окремих понять, положень, що мають теоретичну та практичну значущість і, зокрема:

- доповнено та проаналізовано особливості тактики проведення слідчих (розшукових) та процесуальних дій під час розслідування крадіжок;
- змодельовані типові слідчі ситуації залежно від факту крадіжки;
- обґрунтовано метод поетапного розслідування цього кримінального посягання.

Практичне значення одержаних результатів. Наведені положення, висновки та пропозиції можуть бути використані:

- у практичній діяльності щодо оптимізації та організації розслідування крадіжок;

- у навчальному процесі – при викладанні криміналістики і відповідних спеціальних курсів в юридичних вузах;

- у науковій діяльності – для удосконалення викладених рекомендацій та їхнього використання під час розробки методик розслідування інших видів кримінальних правопорушень;

- у законотворчості – для підготовки й внесення змін до ряду законодавчих і підзаконних актів.

Структура дослідження визначається цілями, завданнями проведеного дослідження та його результатами. Робота складається з вступу, трьох розділів (що включають 8 підрозділів), висновків, списку використаних джерел. Загальний обсяг роботи складає 97 сторінок.

РОЗДІЛ 1

ЗАГАЛЬНОТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ТАКТИКИ РОЗСЛІДУВАННЯ КРАДІЖОК

1.1. Поняття та види крадіжок. Завдання та зміст криміналістичної тактики розслідування

Поняття «крадіжка» виникло дуже давно, воно існувало і в первісному суспільстві, в епоху античності і Середні віки, у Новітній час. Так, наприклад, у первісному суспільстві крадіжка була основним злочином проти власності. І зустрічались крадіжки майна доволі часто. В епоху античності крадіжки почали диференціювати на відкриті, неявні й приховані. І відповідальність за їх вчинення за Законами XII таблиць відрізнялась суворістю. Наприклад, будь-яка людина мала право безкарно вбити нічного крадія на місці злочину [16, с. 129].

З давніх-давен, під поняттям «крадіжка» розумілось таємне викрадення чужого майна, детально описувався склад цього протиправного діяння. Предметом злочинів проти власності визнавалися земля, тварини, худоба (особлива увага приділялась коням), птахи, річкові та морські судна, предмети господарського призначення й інші речі матеріального світу [9].

Відповідно до ст. 185 КК України крадіжка кваліфікується як таємне викрадення чужого майна [2]. У цьому трактуванні знаходимо мовознавче підтвердження тлумачного словника: «Крадіжка (синонім – крадіж, таємне привласнення чужих речей, грошей і т. ін.; злодійство)». Крім зазначених, пояснюється словником ще як украдені речі (тобто як збірне поняття, предмет злочину) [76, с. 493]. Ступінь суспільної небезпеки цього виду злочинних посягань значно підвищується, коли вони вчиняються у вигляді злочинного промислу злодіями-рецидивістами чи особами, які ухиляються від суспільно корисної праці, або неповнолітніми, які об'єдналися в організовані злочинні групи з метою систематичного вчинення крадіжок. Об'єктом злочину, згідно із трактуванням у словнику, є майно. Це поняття охоплює речі

матеріального світу, яким притаманні специфічні ознаки фізичного, економічного та юридичного характеру (наприклад, грошові кошти, цінні папери, особисті речі, побутова техніка, предмети домашнього господарства тощо), тобто, за тлумачним словником, «речі, які комусь належать за правом власності» [76, с. 494]. Важливо у цьому контексті, на нашу думку, визначити поняття «особисте майно». Це – речі матеріального світу, які мають певні особливості та ознаки майна.

Згідно з офіційною статистикою крадіжка є найбільш поширеним злочином в Україні. Крадіжка грошей, велосипеда, продуктів в супермаркеті, одягу в магазині, речей з автомобіля – все це відбувається щоденно. Ключовою ознакою цього злочину є саме його таємний характер. Відкрите викрадення чужого майна кваліфікується не як крадіжка, а як грабіж і за його вчинення передбачено більш сувору відповідальність іншою статтею КК України.

Зловмисник під час здійснення крадіжки вважає, що діє таємно і непомітно для інших осіб. Визначальним в цьому разі є саме умисел зловмисника, тобто його відношенні до своїх дій та його розуміння обставин правопорушення. Якщо зловмисник вважає, що діє таємно, а насправді – його дії помітила інша особа, правопорушник все одно вчиняє саме крадіжку, тобто таємне викрадення майна. Дане правило діє і навпаки: якщо зловмисник вважає, що діє відкрито і його діє не є прихованими від інших осіб, а насправді ніхто не помітив його протиправних дій, порушник буде нести відповідальність за відкрите викрадення чужого майна (грабіж), оскільки саме такий умисел він реалізовував.

Крім того, для розуміння які саме дії є крадіжкою, необхідно враховувати, що:

- якщо зловмисник заволодіває чужим майном у присутності потерпілого або сторонніх осіб, які проте не усвідомлюють факту викрадення майна (наприклад, у присутності малолітньої дитини, осіб, що перебувають у стані алкогольного сп'яніння або сплять), – такі дії також є крадіжкою;

- якщо зловмисник здійснює викрадення в присутності осіб, які усвідомлюють, що вчиняється крадіжка, але зловмисник впевнений в їх мовчазній згоді та невтручанні (наприклад, крадіжка на робочому місці у присутності інших працівників, які не перешкоджають), – такі дії також є крадіжкою;

- якщо ж зловмисник намагався здійснити крадіжку, але після виявлення його дій не відмовився від злочину і продовжив заволодівати майном, – такі дії відносяться вже до відкритих, тобто це грабіж або, в залежності від обставин події, розбій.

Предметом крадіжки може бути будь-яке майно, яке має певну вартість та є чужим для зловмисника (гроші, дорогоцінні метали, речі, цінні папери, право на майно та дії майнового характеру тощо).

Кримінальна відповідальність за крадіжку може наступати для осіб, які досягли 14-ти років на момент вчинення злочину та які є осудними [64, с. 107].

«Суб'єктивна сторона крадіжки характеризується прямим умислом на заволодіння чужим майном. Змістом умислу винного при крадіжці охоплюється його переконаність у тому, що викрадення ним майна здійснюється таємно від потерпілого, очевидців або осіб, у володінні чи під охороною яких знаходиться майно: за відсутності сторонніх осіб; у їхній присутності, але непомітно для них; у присутності таких осіб і на "їхніх очах", але за умови, що вони не усвідомлюють характеру вчинюваних винним дій; у присутності сторонніх осіб, на потурання (а через це і на втаємничення своїх дій) яких, в силу особливих зв'язків чи стосунків з ними, розраховує винний тощо. Обов'язковою ознакою суб'єктивної сторони крадіжки є корисливий мотив» [38].

Отже, крадіжки — найпоширеніші злочини, які посягають на державне, колективне чи особисте майно громадян. Даним поняттям охоплюється велике коло злочинів, які різняться предметом посягання, місцем, а також способом вчинення та приховування злочину.

В. Кузнецов під крадіжкою як кримінально-правовим явищем розуміє сукупність злочинів, пов'язаних з таємним корисливим вилученням

чужого майна, головним чи додатковим об'єктом яких є відносини власності. А предметом крадіжки визнає: а) рухоме і нерухоме майно; б) речі з особливим правовим режимом (частково вилучені з цивільного обігу); в) валюту, цінні папери, інші валютні цінності, інші документи (квитки різних лотерей, телефонні картки і т. п.). Також він наголошує, що визнання крадіжки кримінально-правовим явищем буде сприяти не тільки реальному дієвому реформуванню кримінального законодавства, а й дозволить переглянути пріоритети боротьби держави з таким суспільно небезпечним явищем і підвищить ефективність роботи правоохоронних органів з попередження, розкриття, розслідування крадіжок та зменшення їх шкідливих наслідків [18, с. 7]

Можна виділити наступні види крадіжки: з приміщень: будинків, квартир, магазинів, готелів, дач тощо; кишенькові (на базарах, у громадському транспорті); особистих речей громадян; матеріальних цінностей з промислових підприємств, комунального господарства, будівельних майданчиків, підприємств агропромислового комплексу, вантажів на залізничному, повітряному та морському транспорті тощо; транспортних засобів.

Також науковці визначають такі види крадіжок:

- «Залежно від власника і характеру предмета посягання: крадіжки державного, колективного або особистого майна (матеріальних цінностей, вантажів, особистих речей, транспортних засобів тощо).

- Залежно від способу вчинення і приховання злочину: крадіжки, поєднані з проникненням у житло чи сховище (зі зломом замків і запірних пристроїв чи без такого); без проникнення, коли потерпілий пускає злодія до свого помешкання, зокрема через зловживання довірою; крадіжки-«підсадки», коли пасажир довіряє своє майно малознайомій особі та ненадовго відлучається; кишенькові крадіжки та ін.

- Залежно від місця реалізації злочинного задуму: крадіжки з приміщень - крамниць, кіосків, складів, готелів, санаторіїв, гардеробів, гуртожитків, квартир, будинків, дач тощо; крадіжки матеріальних цінностей із цехів

промислових підприємств, підприємств АПК, комунального господарства та будівельних майданчиків, а також вантажів на залізничному, річковому, морському і повітряному транспорті тощо; крадіжки особистих речей громадян на вокзалах, із купе поїздів та ін.; кишенькові крадіжки на базарах, у громадському транспорті; крадіжки з автоматичних камер зберігання, із транспортних засобів і т. д.» [13]

Отже, крадіжка включає значне коло злочинів, які відрізняються предметом посягання, способом вчинення і приховування, місцем реалізації злочинного задуму.

Розслідування кримінальних правопорушень, в тому числі і крадіжок, представляє собою спеціальний вид пізнання протиправних подій, які відбулися у минулому, особливості якого визначаються діями регламентованими певною процедурою, засобами і методами збору інформації для вирішення задач кримінального судочинства. Важливе місце в арсеналі цих засобів і прийомів пізнання належить криміналістичній тактиці. У слідчій діяльності тактичні дії слідчого при збиранні і використанні доказової інформації відіграють важливу роль, оскільки не лише підозрювані і обвинувачувані (у силу прагнення уникнути відповідальності або пом'якшити свою вину) але і свідки (й навіть потерпілі) досить часто намагаються уникнути свідчення або дають неправдиві свідчення. Нерідко підозрювані, обвинувачувані та їх спільники вживають заходів щодо приховування і знищення слідів злочинної діяльності, залякують і підкуповують потерпілих та свідків.

Варто зазначити, що в період формування криміналістики як науки, тактика розглядалась як частина поліцейської (кримінальної) техніки. Зокрема, у працях вчених Австро-Угорщини та Німеччини Г. Гросса, Г. Шнейкерта, А. Вейнгардта, В. Штібера та ін. відображались перші трактування про криміналістичну тактику. Серед зарубіжних праць, що мали великий вплив на розвиток криміналістичної тактики, необхідно відзначити роботи Г. Гросса, в яких автор узагальнив досвід слідчої практики та запропонував використовувати пристосовані ним та деякими його попередниками методи у

діяльності з розслідування злочинів. Заслуговує уваги також праця відомого вченого А. Вайнгардта «Кримінальна тактика. Керівництво по розслідуванню злочинів», яка вийшла в Росії в 1910 р. «Автор відносить до кримінальної тактики всю сукупність судово-поліцейських прийомів боротьби зі злочинністю, а також методів і вказівок з попередження, припинення, виявлення й розслідування злочинів. По суті справи автор включає в цей розділ всю сукупність будь-яких засобів, що можуть допомогти у діяльності з розслідування злочину» [6, с. 130].

Сам термін «тактика» означає теорію і практику підготовки та ведення бою, тобто він був запозичений з військової справи. Погляди на зміст і сутність тактики неодноразово зазнавали змін у теорії криміналістики. Історія науки знає різноманітні терміни, що визначали її поняття: криміналістична тактика, слідча тактика. Змінювалась не тільки назва тактики, а й її зміст.

Криміналістична тактика – розділ науки криміналістики, що представляє собою систему наукових положень і рекомендацій щодо організації та планування досудового розслідування і судового провадження, визначення лінії поведінки осіб які здійснюють доказування, прийомів проведення слідчих (розшукових), негласних слідчих (розшукових) дій, спрямованих на збирання і використання доказів в процесі розслідування кримінальних правопорушень.

Тактика діяльності слідчого присутня лише там, де має місце спілкування з іншими учасниками кримінального провадження, при цьому в ситуаціях, коли вони чинять опір, або він можливий і його потрібно не допустити (попередити) чи нейтралізувати. Тактичні аспекти діяльності слідчого визначають за наявності: а) протилежності інтересів взаємодіючих сторін; б) складних екстремальних ситуацій; в) необхідності вибору найдоцільнішого рішення з ряду можливих варіантів; д) тактичного ризику при подібному виборі і вмінні (здібності) при прийнятті відповідних рішень [19, с. 129].

В систему криміналістичної тактики включають: загальні положення криміналістичної тактики; особливу частину криміналістичної тактики. Загальні положення – це наукова основа криміналістичної тактики, яка вміщує

в себе знання про сутність даного розділу криміналістики і організації слідчої діяльності. Особлива частина криміналістичної тактики, представляє собою систему знань про підготовку і проведення слідчих (розшукових) дій в процесі розслідування кримінальних правопорушень і судового розгляду матеріалів кримінального провадження. Різниця у змісті цих знань дозволяє розділити особливу частину також на два самостійні структури підрозділи: тактику слідчих (розшукових) і негласних слідчих (розшукових) дій; тактику судових слідчих дій в процесі судового розгляду.

Згідно КПК України, слідчу (розшукову) дію слід розуміти як передбачений КПК України захід, який застосовується компетентними особами для збирання, дослідження, оцінки та використання доказів під час конкретного кримінального провадження. Вони мають пізнавальний і водночас процесуальний характер та розшукову спрямованість, сутність якої полягає у намаганні процесуальної особи розшукати й належним чином зафіксувати у відповідних процесуальних джерелах фактичні дані, що мають значення для кримінального провадження. Не менш важливою метою слідчих (розшукових) дій є перевірка раніше отриманих у цьому кримінальному провадженні доказів або інших встановлених фактів.

Слідчі (розшукові) дії, які проводяться слідчим є одним із способів збирання, а також перевірки раніше здобутих доказів, які спрямовані на встановлення обставин даного кримінального провадження.

До таких слідчих (розшукових) дій, які можуть проводитись при розслідуванні крадіжок, відносять:

- 1) допит (ст.ст. 224-226, 232, 351-354, 356 КПК України);
- 2) огляд (ч. 3 ст. 214, ст.ст. 237, 238, 239, 361 КПК України);
- 3) пред'явлення особи для впізнання (ст.ст. 228-232, 355 КПК України);
- 4) обшук (ст. 234-236 КПК України);
- 5) ексгумація трупа (ст. 239 КПК України);
- 6) слідчий експеримент (ст. 240 КПК України);
- 7) призначення та проведення експертизи (ст. 242 КПК України);

8) освідування особи (ст. 241 КПК України) [20, с. 238].

Власне тактика слідчої (розшукової) дії представляє собою певну систему та підпорядкована цілям досягнення максимальної ефективності щодо її проведення. Таким чином, якщо розглядати структуру тактики як систему, то зміст її складових частин – підсистем – являє собою певну стадію слідчої (розшукової) дії. В загальному вигляді послідовність даних стадій є такою:

- а) підготовка до проведення слідчої (розшукової) дії;
- б) безпосередня проведення слідчої дії;
- в) фіксація ходу її проведення та результатів;
- г) оцінка отриманих результатів, встановлення їх місця та значення у системі доказової інформації в даному кримінальному провадженні.

1.2. Засоби криміналістичної тактики при розслідуванні крадіжок

Засоби криміналістичної тактики – це засоби досягнення поставлених завдань у діяльності з розслідування та попередження кримінальних правопорушень, які відносяться до сфери криміналістичної тактики. Слідчий, інший компетентний суб'єкт (прокурор, співробітник оперативного підрозділу, суд) обирає той чи інший засіб на основі всебічного вивчення обставин розслідуваного провадження, конкретної слідчої ситуації, наявності й характеру протидії з боку окремих учасників розслідування та інших умов [23, с. 172].

До засобів криміналістичної тактики відносяться:

- тактичний прийом – це найбільш раціональний спосіб дії чи найбільш доцільна лінія поведінки слідчого, іншого компетентного суб'єкта, у процесі збирання, дослідження, використання доказової інформації;

- криміналістична рекомендація – науково обґрунтована і апробована практикою порада, що стосується вибору і застосування техніко-

криміналістичних засобів, криміналістичних прийомів і методів збирання, дослідження і використання доказової інформації;

- тактична комбінація – поєднання тактичних прийомів та інших заходів, що спрямовані на встановлення певних обставин або вирішення практичного завдання і зумовлене цією метою і слідчою ситуацією окремої слідчої (розшукової), негласної слідчої (розшукової), процесуальної дії;

- тактична операція – комплекс слідчих (розшукових), негласних слідчих (розшукових) дій, оперативних-розшукових, організаційно-технічних та інших заходів, які проводяться за узгодженим планом та спрямовані на вирішення конкретного практичного завдання під час розслідування;

- тактичний ризик - оптимальне використання тактичних прийомів передбачає дослідження проблеми тактичного ризику. У психології ризик визначається як ситуативна характеристика діяльності, що полягає у невизначеності результату та можливих несприятливих наслідках в разі неуспіху. У криміналістиці тактичний ризик може бути визначений як виконання слідчим або суддею діяльності в умовах можливого виникнення негативних наслідків;

- тактичне рішення – це вибір мети тактичного впливу на слідчу ситуацію в цілому або на окремі її компоненти, на хід і результати процесу розслідування і його елементів. Визначення методів, прийомів і засобів досягнення мети. Під тактичним впливом необхідно розуміти всякий правомірний вплив на той чи інший об'єкт, здійснюваний за допомогою тактичних прийомів або на основні тактики використання інших засобів і методів – як власне криміналістичних, так і запозичених з інших галузей знань. Тактичне рішення – це вольовий акт слідчого, який полягає у визначенні мети, а також засобів і способів її досягнення. Тактичне рішення складається із трьох частин: інформаційної, організаційної, операційної [27, с. 159].

Тактичний прийом є основним засобом криміналістичної тактики. Він є раціональним способом дії чи доцільна лінія поведінки слідчого в процесі збирання, дослідження та використання доказової інформації. Тактичний

прийом показує в який спосіб, за допомогою яких тактичних заходів, логічних і психологічних прийомів слідчий збирає та використовує доказову інформацію. Тактичним прийомом може бути не будь-який, а лише найбільш раціональний і ефективний спосіб здійснення процесуальної дії в певних обставинах його реалізації. Раціональність і ефективність способу дії (тактичного прийому) є його істотними ознаками, що дають змогу відокремити тактичний прийом від інших способів дій (організаційних, підготовчих, технічних, тощо). Відокремлення тактичного прийому від інших способів дії полягає в його психологічній сутності, особливостях психологічного механізму його реалізації.

В залежності від обраної підстави їх доцільно розділити на ряд груп.

За змістом: психологічні тактичні прийоми; логічні тактичні прийоми; організаційні тактичні прийоми; комплексні тактичні прийоми, наприклад послідовність постановки питань при допиті [23, с. 172].

За спрямованістю: тактичні прийоми які використовуються в типових слідчих ситуаціях; тактичні прийоми які використовуються в конфліктних слідчих ситуаціях; тактичні прийоми які використовують в екстремальних ситуаціях; тактичні прийоми які використовуються при організованій протидії слідству і суду.

За завданням слідчої діяльності: пізнавальні – встановлення обставин розслідуваного кримінального правопорушення; управлінські – визначення ефективності взаємодії слідчого з судовим експертом, оперативним працівником, іншими учасниками процесу в ході розслідування злочинів; організаційно-технічні – забезпечення оптимальних зовнішніх умов та необхідних організаційно-технічних заходів діяльності [36, с. 172].

За метою вирішення тактичних завдань: початкові (вихідні) спрямовані на виявлення, фіксацію та вилучення джерел криміналістичної інформації; проміжні, які застосовуються для встановлення доказових фактів або формування висновків, що забезпечують таке встановлення; кінцеві –

спрямовані на вирішення тактичних завдань розслідування, які забезпечують прийняття процесуальних рішень, насамперед щодо предмета доказування.

За видом слідчих (розшукових) дій: тактичні прийоми огляду місця події, тактичні прийоми допиту, тактичні прийоми обшуку; тактичні прийоми інших процесуальних дій.

За діапазоном застосування: тактичні прийоми які використовуються підчас провадження тільки окремих слідчих (розшукових), (судових) дій; тактичні прийоми які використовуються у декількох слідчих (розшукових) діях.

За об'єктом спрямованості: тактичні прийоми спрямовані на здійснення впливу на людину (роз'яснення важливості повідомлення правдивих показань, постановка контрольних, нагадуючих, доповнюючих та інших питань, демонстрація фотознімків, оголошення висновків експертиз або результатів слідчих (розшукових) дій та ін.); тактичні прийоми, спрямовані на дослідження матеріального середовища (аналіз слідів, предметів, їх ознак, розміщення, використання уявної реконструкції окремих елементів події – моделювання з метою відтворення події, що відбулась, зіставлення слідів, виявлених на місці події, та ін.).

За характером інформації: тактичні прийоми які ґрунтуються на словесній інформації (бесіда на тему, роз'яснення значення щиросердного розкаяння, постановка тих чи інших запитань тощо); тактичні прийоми, які ґрунтуються на матеріалізованій інформації (демонстрація доказів, різної наочної інформації та ін.).

Криміналістична рекомендація – це науково обґрунтована і апробована практикою порада, щодо вибору тактичних прийомів. Така рекомендація може підходити й до застосування при здійсненні конкретної процесуальної дії або тих чи інших техніко- криміналістичних засобів та прийомів збирання, дослідження й використання доказів.

Рекомендації можуть бути загальними, тобто такими, які можуть бути застосовані: а) будь-яким учасником доказування; б) у будь-якій ситуації незалежно від обставин провадження. Рекомендації також можуть бути

спеціальними – розрахованими на певного адресата (слідчого, оперативного працівника й т.п.) або на конкретну ситуацію, у тому числі й пов'язану з чисто етичними умовами проведення слідчої (розшукової) дії.

Визначення спрямування розслідування, основних технічних завдань та засобів їх вирішення обумовлено слідчими ситуаціями, що склалися від часу, який минув від моменту крадіжки або виявлення її слідів, предмета крадіжки, а також поведінки винних і потерпілих та свідків та ін.

Слідча ситуація – це пізнана слідчим сукупність умов, в яких на даний момент здійснюється розслідування; слідча ситуація – це інформаційна модель, яка склалася у суб'єкта доказування на основі пізнання реальних умов, за яких здійснюється розслідування

Д. Ю. В'юнник визначає кримінально-процесуальну ситуацію як тип слідчої ситуації, що складається у процесі пошуково-пізнавальної діяльності учасника кримінального судочинства залежно від кримінально-процесуальної характеристики злочину при прийнятті та фіксації процесуальних рішень, а також провадження слідчих та процесуальних дій [9]. Звичайно ж, у процесі пошуково-пізнавальної діяльності учасника кримінального провадження встановлюється інформація, яка буде формувати слідчу ситуацію.

На думку П. Д. Біленчука, «слідчу ситуацію необхідно розуміти як інформаційну модель, що склалася в суб'єкта доказування на основі пізнання реальних умов, за яких провадиться розслідування» [7, с. 106].

Досить цікаву точку зору щодо класифікації слідчих ситуацій висловили В. В. Кузнецов, на його думку, «ситуації можна класифікувати за формою існування: на об'єктивні чи реальні, які виникають незалежно від їх оцінки слідчим; за ступенем інформаційної визначеності: на прості (коли у слідчого є достатньо корисної інформації) і складні (наявність інформаційної невизначеності у слідчого); за ступенем збігу цілей в учасників розслідування: на конфліктні і безконфліктні; за ступенем складності організаційних питань: на організаційно-упорядковані (коли слідчий чітко уявляє поставлене перед

ним завдання) і організаційно-невпорядковані (коли у слідчого є труднощі в організації та плануванні своєї роботи)» [13].

Вважаємо, що запропоновані критерії класифікації є одним із варіантів виходу із становища, ускладненого обмеженою інформацією, якою володіє слідчий під час розслідування кримінального провадження щодо крадіжки. Це, безумовно, не найкращий вихід, оскільки визначення ходу розслідування буде значно ефективніше при повному аналізі слідчої ситуації, але у випадках недостатньої вихідної інформації про злочин застосування окремих складових викладеної типізації матиме неабияке значення. Тому при розслідуванні кримінальних проваджень щодо крадіжок такий комплекс дозволить слідчому ефективніше розробляти ті чи інші рекомендації щодо застосування певної криміналістичної методики.

Як зазначають науковці, в слідчій (судовій) практиці фіксується повторюваність ситуацій, що створює передумови для їхньої типізації. При всій індивідуальності і неповторності конкретного злочину можемо знайти в ньому ознаки, характерні для певного виду злочинів. Сукупність даних про злочин і умови, в яких здійснюється розслідування в кожний окремий момент, створюють слідчу ситуацію, котра є похідною для групи однорідних злочинів, тобто типовою [63, с. 262].

Слід підкреслити, що така позиція науковців продумана, слушна, але доволі спрощена й узагальнена.

Базовим компонентом слідчих ситуацій є типова слідча ситуація, яка вимагає своїх тактико-технічних прийомів, характеризується стійким комплексом ознак, що включають «спільні риси ходу і стану розслідування до певного його моменту», відображаючи загальні риси криміналістичної характеристики цього виду злочинів і найбільш ймовірні обставини їх розслідування [75, с. 24].

У цьому контексті важливими є основні положення формування слідчої ситуації, які необхідно враховувати як при типізації, так і в ході практичного застосування:

1) для вирішення поставленого завдання слід взяти за основу вузьке розуміння слідчої ситуації як положення (обставини), що характеризує своєрідність певного етапу розслідування і визначається наявністю чи відсутністю значущої для розслідування інформації. «При такому підході, підкреслює В. П. Бахін, «поняття слідчої ситуації наповнюється власне криміналістичним змістом, оскільки відображає тактико-криміналістичні передумови досягнення істини по справі без включення положень, які забезпечують організаційну сторону проведення розслідування» [5, с. 39];

2) інформаційною базою типових слідчих ситуацій є частота виникнення конкретних ситуацій, що обумовлює необхідність аналізу й оцінки значного емпіричного матеріалу;

3) одним із істотних критеріїв віднесення конкретної ситуації до розряду типової слід вважати ступінь впливу останньої на процес організації і планування розслідування, зокрема визначення послідовності проведення слідчих дій або тактичних операцій [8, с. 10].

Отже, інформаційну основу для типізації слідчих ситуацій початкового етапу розслідування крадіжок становлять предмет доказування, окреслений ознаками складу цього злочину, а також відомості, що входять до його криміналістичної характеристики.

Залежно від варіацій інформаційного наповнення щодо перелічених елементів на початковому етапі розслідування кримінальних проваджень за фактами крадіжок виділимо такі типові слідчі ситуації: а) встановлено факт крадіжки, однак відсутні відомості про особу злочинця; б) встановлено факт крадіжки, а також відома інформація про особу злочинця (вік, стать, особливості зовнішності, одяг та ін.); в) особу, яка вчинила крадіжку, затримано.

1.3. Версії та організація планування розслідування крадіжок

Версія — це обґрунтоване припущення про наявність і обставини розслідуваної події, дії конкретних осіб і наявність у цих діях складу певного злочину. Роль версій у пізнанні в процесі розслідування надзвичайно велика. У зв'язку з цим існують дві проблеми, вирішення яких визначає ефективність розслідування, досягнення об'єктивної істини.

Перша проблема — пізнавальна роль версії, її функція як методу пізнання у конкретній галузі, якою є судочинство. Друга проблема — методи побудови версій у різних ситуаціях розслідування: а) при обмеженій доказовій інформації; б) за відсутності доказової інформації; в) при її значному обсязі. Пізнавальна функція версії полягає у: а) систематизації доказового матеріалу; б) його аналізі; в) обґрунтованому висуненні припущення, яке визначає найбільш швидкий і ефективний шлях встановлення істини.

Методами побудови версій є їхні логічні основи — індуктивний чи дедуктивний метод, аналогії. Побудова слідчих версій проходить такі етапи:

- 1) аналіз фактичного матеріалу;
- 2) висловлення припущення (саме версії);
- 3) виведення наслідків версії;
- 4) перевірка виведених наслідків (у цьому разі підтверджується або спростовується слідча версія).

В криміналістичній літературі версії традиційно відносять до певного різновиду гіпотези і при її розгляді виділяють: а) логічні; б) змістовні; в) функціональні аспекти. Гіпотеза – це припущення, яке несе в собі нове знання і ймовірність якого обґрунтовано шляхом аналізу фактичних даних з урахуванням вже відомих закономірностей об'єктивного світу [7, с. 247].

В юридичній практиці терміном «версія» визначають як будь-яке припущення, догадку. Так, іноді «пошуковими версіями» називають припущення про місце розташування слідів правопорушення в конкретній

обстановці. Версія – це, з одного боку окремих метод криміналістики, що являє собою систему рекомендацій щодо використання на певному етапі слідчо-судового пізнання його напрямків і очікуваних результатів з метою вибору засобів практичної діяльності та створення імовірного знання про подію правопорушення в достовірне. З іншого боку, версія – це ймовірно інформаційно-логічна модель проблемної слідчої ситуації, в результаті розумової діяльності слідчого.

Надання криміналістичній версії статусу метода дозволяє визначити її дві основні функції:

а) упорядкування і систематизація отриманої інформації, що є у розпорядженні слідчого.

б) відшукування та отримання нової інформації.

Таким чином, криміналістична версія – це обґрунтоване припущення про факти, явища, або групу фактів, явищ, що мають або можуть мати значення для кримінального провадження.

В узагальненому вигляді ознаки криміналістичної версії розглядаються таким чином: версія має ймовірний характер, розглядається як припущення; в ході перевірки вона підтверджується і стає достовірним знанням чи навпаки спростовується і виключається; версія висувається тільки відносно тих обставин і подій, які ще не встановлені у кримінальному провадженні; версія засновується на матеріалах кримінального провадження і повинна бути доступною у ситуації, яка склалася.

Традиційно в криміналістичній літературі побудова версій розглядається як процес практичної діяльності розслідування який складається з 3х стадій, що відображають загальні закономірності будь-якої розумової діяльності:

1. Висування версії (зародження версії);
2. Дослідження припущення та визначення ряду наслідків (обставин, подій, доказів) які логічно витікають з висунутого припущення.
3. Практична перевірка припустимих наслідків та співставлення їх з тим, що в результаті перевірки встановлено в фактичній дійсності [23, с. 429].

Потім відбувається її осмислення і висування основної ідеї припущення, яка становиться ядром версії. Коли версія побудована, необхідно її дослідити і перевірити – вивести наслідки, які виділяються шляхом співставлення їх з фактами дійсності.

Перша стадія – висування версій. Висування версій – це результат логічного опрацювання фактів у процесі якого слідчий виділяє інформацію, яка має ймовірне відношення до досліджуваних обставин. Вивчає їх, і потім відбирає факти, які дійсно знаходяться у зв'язку з вказаними обставинами – формує інформаційний базис версій. В подальшому він, використовуює свої знання, особистий досвід і данні узагальнення практики, оцінює сукупність встановлених фактів, формує на цій основі умовивід у вигляді припущення, яке дає ймовірне пояснення походження окремих обставин правопорушення чи подій правопорушення в цілому. Традиційно у криміналістичній літературі стадію висунення версій розглядають шляхом опису загальних правил чи умов, яким ця процедура повинна відповідати.

Правила висування версій:

- Версії повинні бути реальними, обґрунтовані фактами;
- Версії не повинні протирічити науковим даним;
- Версії повинні бути конкретними;
- Версія повинна бути логічна правильно побудована і не суперечлива;
- Кожна версія повинна мати контраверсію;
- У кримінальному провадженні необхідно висувати максимально необхідну кількість версій.

При розробці версій, слідчий повинен володіти основними загальнонауковими та спеціальними методами дослідження. До них, можна віднести:

- чуттєво-раціональні: спостереження, опис, порівняння, експеримент, моделювання;
- математичні: вимірювання, вираховування, геометричної побудови;

- техніко-криміналістичні: фотографічні, трасологічні, одорологічні методи тощо.

Дані методи широко використовуються під час збирання доказів на початковій стадії розслідування. Так, при виїзді на огляд місця події по факту квартирної крадіжки шляхом проникнення та зламу вхідних дверей, слідчий фіксує обстановку місця події, застосовує способи та методи судової фотографії, проводить заміри, малює схеми, виявляє та вилучає сліди злочину, встановлює очевидців, відбирає показання від потерпілих, свідків, активно вживає заходів щодо затримання злочинців за «гарячими слідами». Саме на цій стадії відбувається зародження та висунування версій.

Друга стадія – розвиток версії, дослідження припущень, виведення з нього наслідків і їх деталізація шляхом постановки питань по кожному із наслідків. З логічного боку це процес формування суджень про факти, які ще не встановлені.

На даній стадії, крім вже зазначених методів дослідження, широко застосовуються логічні методи: аналіз; синтез; індукція; дедукція; аналогія, вміння правильно застосовувати закони логіки – «закон тотожності», «виключеного третього», «протиріччя», «достатньої підстави». Застосування логічних методів на цій стадії об'єктивно впливає з того, що отримані фактичні дані на початковому етапі розслідування потребують ретельного аналізу та перевірки.

Третя стадія – практична перевірка версій, доказування версій, ця робота може бути проведена двома шляхами: перший – емпіричний, пов'язаний з безпосереднім виявленням фактів, явищ чи інших відображень. Він здійснюється засобами процесуального доказування. Другий – теоретичний, полягає в логічному доказуванні чи спростуванні версії. Логічне доказування – співставлення наслідків виведених з версії яку перевіряють з дійсним положенням речей призводить до одного з слідуєчих результатів: доказу, встановлення істинності висунутого припущення; спростування – встановлення хибності припущень; зміна ступеня імовірності припущення.

Версії можуть бути класифіковані за трьома видами:

1. За суб'єктом висунення: слідчі версії; оперативно-розшукові версії; експертні версії.

2. За об'ємом встановлених обставин досліджуваної події: Загальні версії; Окремі версії. Загальні версії – це версії про характер розслідуваного кримінального правопорушення в цілому. Загальні версії висуваються для пояснення сутності події, її характеру, причинного зв'язку між фактами, що утворюють склад правопорушення. Окремі версії можуть дати пояснення походженню окремих слідів, видів і властивостей знарядь що використовує правопорушник при вчиненні крадіжки, про способи вчинення і укриття, про час вчинення тощо.

3. За ступенем визначеності версії поділяються на: типові версії; конкретні версії [28, с. 65].

Типові версії можуть пояснювати подію в цілому, чи окрему його частину. Ці версії допомагають пояснити конкретну подію, яка розслідується.

Планування розслідування крадіжок є важливішим елементом організаційної діяльності слідчого. Така діяльність має плановий характер, оскільки від правильно спланованого розслідування залежать його ефективність та подальша результативність [13]. Сутність планування розслідування у кримінальних провадженнях полягає в тому, що воно ґрунтується на всебічному врахуванні фактичних даних, є за своєю сутністю динамічним процесом, коли складений план доповнюється, змінюється, корегується і планування, а отже, є безперервним, таким, яке триває протягом усього досудового розслідування [8, с. 221]

Під плануванням розслідування розуміють визначення шляхів розкриття злочинів, окреслення обставин, які підлягають з'ясуванню, а також встановлення найдоцільніших строків проведення необхідних слідчих дій та оперативно-розшукових заходів. Значення планування розслідування визначається важливістю завдань, які можуть бути вирішені з його допомогою. До завдань планування досудового слідства належать:

- 1) визначення правильних шляхів розкриття крадіжок;
- 2) забезпечення об'єктивності, повноти та всебічності розслідування;
- 3) своєчасне застосування науково-технічних і тактичних прийомів криміналістики з урахуванням особливостей кожного провадження;
- 4) забезпечення найбільш ефективного поєднання оперативно-розшукових заходів і слідчих дій при розслідуванні;
- 5) сприяння економії сил і засобів слідчого апарату, швидкість розслідування.

Процес встановлення об'єктивної істини при розслідуванні крадіжок залежить від принципів планування, які мають відповідати принципам кримінального процесу, визначатися ними. До принципів планування належать:

- 1) точне, неухильне дотримання законності при розслідуванні;
- 2) обґрунтованість плану розслідування;
- 3) індивідуальність планування, недопустимість схематичності, шаблону;
- 4) динамічність планування.

При розслідуванні складних справ, щодо яких залучається велика кількість осіб, письмовий план доцільно складати за епізодами.

На доповнення до плану складаються схеми, за допомогою яких графічним шляхом систематизуються дані у справі. Графічне зображення даних справи, систематизованих за певними ознаками, допомагає чітко уявити структуру і суть як справи в цілому, так і певних її обставин.

Під час розслідування використовується також мережеве планування, яке передбачає схематичне зображення часу провадження окремих дій на підставі прогнозування діяльності з розслідування, однак таке планування становить певну складність через відсутність доказової інформації.

Під плануванням розслідування крадіжок розуміють визначення шляхів розслідування, окреслення обставин, які підлягають з'ясуванню, а також встановлення найдоцільніших строків проведення слідчих (розшукових) дій, та оперативно-розшукових заходів.

До завдань планування розслідування належить: визначення найраціональніших шляхів розкриття та розслідування злочинів; забезпечення об'єктивності, повноти та всебічності розслідування; забезпечення, застосування засобів, прийомів і методів криміналістики з урахуванням особливостей кожного конкретного кримінального правопорушення; забезпечення найефективніших форм взаємодії між слідчими, експертними та оперативно-розшуковими підрозділами при розкритті та розслідуванні кримінальних правопорушень; забезпечення досягнення мети розслідування з мінімальними витратами в людських і матеріальних ресурсах, а також економним використанням робочого часу слідчого.

Існує кілька рівнів планування: а) планування роботи слідчого (календарний план); б) планування розслідування в конкретному кримінальному провадженні; в) планування проведення певної слідчої дії; г) планування, здійснення тактичної операції; г) тактичного прийому; є) планування початкового, наступного та заключного етапів розслідування [38].

Кожен рівень планування включає п'ять основних стадій:

1. Визначення загального напрямку дій, формування мети, побудова версій і формування логічних висновків;
2. Виділення обставин, які необхідно встановити.
3. Визначення засобів, за допомогою яких буде встановлено обставини вчиненого кримінального правопорушення;
4. Прийняття тактичних рішень;
5. Визначення виконавців і термінів виконання.

Планування розслідування в кримінальному провадженні необхідно відрізнити від планування окремої слідчої (розшукової) дії, тактичного прийому, тактичної комбінації, тактичної операції.

Якщо розглядати планування слідчих (розшукових) дій як певний послідовний процес, то таке планування за своїм змістом має відповідати властивостям процесу розслідування. Планування на початку розслідування у більшості випадків зазвичай характеризується інформаційною невизначеністю,

і саме недостатність первинних даних найчастіше змушує слідчого планувати розслідування за схемою «типові слідчі ситуації – типові слідчі версії – програма розслідування – системи слідчих (розшукових) дій (тактичні операції)» [45].

Вдаючись до даної схеми, вже на початку розслідування крадіжок, на нашу думку, слідчий повинен передбачати: 1) версії про вид та характер крадіжки. В обставинах, що підлягають з'ясуванню, слід конкретизувати роль кожного з членів злочинної групи (якщо крадіжка вчинена групою осіб), з урахуванням інформації, наявної на момент складання плану, отриманої в ході слідчих і оперативно-розшукових заходів; 2) версії про кількісний і якісний склад злочинної групи, яка вчинила крадіжку, спосіб її учинення, дії з приготування і приховування слідів, роль і місце кожного члена групи у загальній структурі злочину; 3) версії про наявність організатора злочину, яка ґрунтується на аналізі способу учинення злочину, показаннях свідків, огляду місця злочину, слідів злочину та ін.; 4) версії про те, що злочин було учинено знайомим потерпілого, який мав доступ до приміщення, до ключів від приміщення; 5) версії про те, що крадіжку інсценовано потерпілим з метою приховування крадіжки, пошкодження майна, що учинені самим потерпілим.

Підкреслюючи значущість запропонованого підходу, О.Н. Колесніченко вказує на те, що «використання систем типових версій надає розслідуванню елементів точності, повноти, дає змогу слідчому проаналізувати відомі йому аналогічні ситуації та відібрати аналогічні з конкретним випадком з інших джерел. Ознайомлення зі схемою таких версій дозволяє одночасно охопити й перспективно намітити всі можливі основні напрями розслідування» [21, с. 10].

Сам процес висунування версій ґрунтується на ретельному вивченні і аналізі матеріалів кримінального провадження, на всебічному аналізі способу вчинення злочину, на дослідженні характерних слідів й ознак, які мають важливе значення для забезпечення слідства інформацією не тільки про спосіб, а й про інші елементи криміналістичної характеристики, в тому числі й про особу злочинця [11, с. 18]. За кожною версією необхідно з'ясувати низку обставин, які підлягають встановленню. Оскільки всі версії перевіряються паралельно, то

потрібно визначити обставини загального характеру і намітити слідчі та оперативно-розшукові заходи для їх перевірки.

На початку розслідування у плані доцільно визначити коло таких слідчих (розшукових) дій, невідкладних за своєю суттю, які здатні розширити доказову базу для переходу до наступного етапу планування і розслідування. Це огляд місць подій, допити очевидців та інших свідків, обшуки у підозрюваних осіб та ін. На перший план виступає визначення завдань цих слідчих (розшукових) дій, організація і черговість їх проведення, склад учасників та інші питання, що підлягають встановленню.

Наприклад, при плануванні огляду місця події, або обшуку доцільно додати до плану низку таких питань: 1) про об'єкт, в якому проводиться огляд (обшук): а) точна адреса об'єкта, що підлягає огляду (обшуку); б) конкретне призначення будівлі та окремих її частин; в) умови експлуатації, кількість і склад осіб, які постійно проживають або працюють у даному приміщенні; г) спосіб або можливі шляхи проникнення у приміщення і виходи з нього, наявність сигналізації, охорони, засобів зв'язку; д) внутрішнє планування, розташування приміщень; е) наявність обстановки, меблів, механізмів та інших предметів, їх розміщення, властивості та особливості; 2) про осіб, які займають дане приміщення: а) професія і рід занять; б) схильність і характер проведення дозвілля; в) спосіб життя, звичайний розпорядок у родині, г) поведінку у побуті, на робочому місці, на місці навчання; д) зв'язки і знайомства; 3) викрадені предмети: а) розмір, вага, форма, кількість предметів; б) матеріали, з яких вони виготовлені; в) щільність, консистенція та інші властивості; г) зовнішній вигляд, яскраві риси і відмінні ознаки; д) можливість зміни цих ознак і властивостей; е) призначення та цінність даних предметів. Під час огляду місця події, слідчий має комплексно розглядати та аналізувати спосіб, обстановку та виявлені сліди для висунування версій про місце знаходження ще не виявлених слідів злочину тощо.

Після виконання запланованих слідчих дій і оперативно-розшукових заходів, спрямованих на уточнення обставин учиненого злочину, розшук

викраденого майна і обізнаних осіб, встановлення особи, яка його вчинила, обсяг інформації про учинений злочин розширюється. Це дозволяє конкретизувати висунуті раніше версії про обставини злочину і осіб, які вчинили його та уточнити напрями розслідування.

Напрямок розслідування, характер і послідовність слідчих дій і оперативно-розшукових заходів залежать від ступеня визначеності зібраної до цього часу інформації [11, с. 17], мають плануватися з оглядом на наступні принципи:

1) системність взаємопов'язаних слідчих (розшукових), негласних слідчих (розшукових) дій, оперативно-розшукових, організаційно-технічних та інших дій (заходів) алгоритмічного характеру;

2) обумовленість цієї системи дій слідчою та судовою ситуацією на певному етапі кримінального провадження;

3) спланованість тактичної операції, тобто дії та заходи такої операції провадяться за єдиним планом;

4) керівна (управлінська) роль слідчого, прокурора (за винятком оперативно-тактичних операцій, де керівником може бути і посадова особа оперативних підрозділів), а в судовому провадженні – суддя;

5) спрямованість дій та заходів на вирішення окремого тактичного завдання у досудовому розслідуванні та судовому провадженні [18, с. 7].

Також під час планування доцільно визначити ті засоби, які мають бути застосовані для ефективною та повноцінної реалізації цієї чи іншої слідчої дії. З урахуванням характеру і умов слідчої дії план може передбачати використання:

а) переносних засобів освітлення (акумуляторні або батарейні ліхтарі, лампи, свічки тощо);

б) оптичних приладів (лупа, мікроскоп, бінокль та ін.);

в) вимірювальних засобів (рулетка, лінійка, штангенциркуль);

г) інструментів для відкриття сховищ (молоток, пила, викрутка, ніж);

д) пакувальних матеріалів (обгортковий папір, поліетиленові пакети, пробірки, шпагат, сургучна печатка тощо);

е) пошукових засобів (щупи, багри, джерела інфрачервоного і ультрафіолетового випромінювання та ін.);

ж) засобів орієнтації (карта місцевості, план споруди, компас, рівень, ватерпас та ін.);

з) засобів закріплення доказів (бланки слідчих дій, міліметровий папір, авторучка, портативний комп'ютер, олівці, гіпс, паста для копіювання рельєфних слідів, порошки для виявлення невидимих слідів, магнітна кисть, фото-і відеокамера, магнітофон).

Застосування даного інструментарію має бути визначено заздалегідь, перелік конкретних інструментів та засобів має бути включено до плану із вказівкою тієї особи, що має забезпечити їх доставку до місця виконання тієї чи іншої слідчої (розшукової) дії.

Планування є динамічним процесом, супроводжується постійним коректуванням плану, що пов'язано з надходженням нової інформації, висунанням нових або зміною попередніх версій, різними непередбаченими обставинами (неможливість за тими чи іншими причинами проводити заплановані дії, неякісне проведення експертизи та ін.). При цьому слід звернути увагу на те, що дії слідчого спрямовані не лише на збирання доказів, але і на їх ретельну оцінку і систематизацію. Одержувана інформація дозволяє оцінити висунуті версії, замінити їх новими або внести до них необхідні корективи, відповідно до цих змін планується проведення всіх необхідних експертиз, додаткових допитів, оглядів, іноді повторних обшуків. Зазначимо, що на процес планування істотно впливає позиція підозрюваних, обвинувачених, їх захисників. При запереченні вини і наданні неправдивих свідчень у плані розслідування передбачаються дії з перевірки заявленого алібі, проведення очних ставок, повторних детальних допитів, дії, спрямовані на задоволення клопотань зазначених осіб.

При складанні плану розслідування конкретного злочину слідчий повинен виділити в окрему графу виконавців і строки виконання слідчих, оперативно-розшукових та інших заходів, оскільки при розслідуванні

вищезазначеної категорії злочинів слідчий взаємодіє з різними органами і повинен мати чітке уявлення, хто і в які строки має виконати те чи інше доручення. Підготовка слідчих (розшукових) дій при розслідуванні групових крадіжок, особливо учинених неповнолітніми, складна і вимагає чималого часу, оскільки у деяких з них, наприклад, у допиті неповнолітнього підозрюваного чи обвинуваченого беруть участь не тільки слідчий, але і оперативні працівники, законний представник, педагог, психолог або лікар (ст. 491 КПК України) [3]. Відповідно при плануванні необхідно передбачити дії, що спрямовані на повноцінне забезпечення прав цих осіб та виконання ними відповідних обов'язків.

Окрім того, план передбачає так само і дії слідчого з розшуку підозрюваного або обвинуваченого, які ховаються (винесення відповідних постанов, оголошення у розшук та ін.). Слідчим плануються дії щодо ознайомлення підозрюваного та його захисника з матеріалами закінченого досудового розслідування; дії, пов'язані із задоволенням заявлених підозрюваним і його захисником клопотань; дії, визначені прокурором або керівником слідчого підрозділу; додаткові дії, проведені з ініціативи самого слідчого в результаті оцінки зібраних доказів перед складанням обвинувального акту [13]. Планується робота зі складання обвинувального акту, підготовки всіх додатків до нього, приведення матеріалів справи у належний вигляд перед направленням її до суду.

Висновки до Розділу 1

Отже, крадіжка - це злочин, який полягає в таємному викраденні чужого майна. Крадіжка є різновидом викрадення, вирізняючись з-поміж інших видів викрадення способом вилучення майна - таємністю. Крадіжки можна поділити на види: з приміщень: магазинів, квартир, будинків, дач тощо; особистих речей громадян у потягах, на вокзалах тощо; матеріальних цінностей з цехів промислових підприємств, підприємств агропромислового

комплексу, комунального господарства і будівельних майданчиків, а також вантажів на залізничному, річковому, морському і повітряному транспорті; кишенькові (у громадському транспорті, на базарах); транспортних засобів (автомобілів, мотоциклів, мопедів) тощо.

Криміналістична тактика - це розділ науки криміналістики, що включає систему наукових положень і розроблених на їх основі практичних рекомендацій з організації та планування досудового розслідування і судового провадження, визначення оптимальної лінії поведінки осіб, які проводять розслідування, прийомів проведення слідчих (розшукових), негласних слідчих (розшукових), процесуальних дій під час судового провадження, спрямованих на встановлення обставин, які підлягають доказуванню у кримінальному провадженні, збирання та оцінку доказів.

Таким чином, при розслідуванні крадіжок, правильна організація планування, своєчасне висунення версій дозволяють швидко реагувати на учинений злочин і більш раціонально використовувати сили і засоби, спрямовані на розслідування і розкриття злочину. Всі висунуті версії перевіряються шляхом проведення комплексу слідчих і оперативно-розшукових заходів, запланованих для відпрацювання. Намагання окремих працівників правоохоронних органів вести розслідування цих злочинів без плану тягне за собою ускладнення у слідчій роботі, заважає реалізації системного підходу при розслідуванні крадіжок, особливо учинених групою осіб.

РОЗДІЛ 2

ТАКТИКА ПРОВЕДЕННЯ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ КРАДІЖОК

2.1. Тактика проведення огляду

У криміналістиці кожна слідча дія - це специфічний вид діяльності, що складається з підготовки, безпосереднього проведення і закінчення. Підготовка включає створення належних необхідних передумов, покликаних забезпечити досягнення намічених слідчим цілей. Вона починається після побудови, аналізу, оцінки уявної моделі ситуації, що склалася у кримінальній справі, і закінчується прийняттям слідчим рішення про виконання відповідної дії. Слідчу (розшукову) дію слід розглядати, що передбачено Кримінальним процесуальним кодексом, як захід, котрий застосовується компетентними особами для збирання, дослідження, оцінки та використання доказів під час конкретного кримінального провадження.

З метою всебічного та комплексного розслідування крадіжок, вважаємо за необхідне дослідити використання таких слідчих (розшукових) дій, як огляд (ст. 237 КПК України), слідчий експеримент (ст. 240 КПК України), пред'явлення особи для впізнання (ст. 228 КПК України), пред'явлення речей для впізнання (ст. 229 КПК України), обшук (ст. 234 КПК України) та процесуальних дій – затримання підозрюваного (ст. ст. 207-213 КПК України), тимчасовий доступ до речей і документів (ст. 159-166 КПК України), тимчасове вилучення майна (ст. ст. 167-169 КПК України).

Огляд, як слідча (розшукова) дія, полягає у безпосередньому спостереженні й дослідженні його учасниками матеріальних об'єктів, пов'язаних з обставинами вчинення кримінального правопорушення [46, с. 227].

У криміналістичному розумінні огляд - це перш за все способи дослідження, які використовуються вказаними у кримінально-процесуальному законодавстві суб'єктами криміналістичної діяльності у відповідному порядку,

на місці події або в іншому місці. У криміналістиці є різні визначення суті і поняття огляду місця події [26, с. 334]. А тому необхідно розглянути теоретичне та практичне значення такої слідчої (розшукової) дії як огляд місця події під час розслідування крадіжок.

Оглядом називається слідча (розшукова) дія, яка полягає у безпосередньому сприйнятті об'єктів з метою виявлення та фіксації відомостей щодо обставин вчинення кримінального правопорушення. Сутність огляду полягає в тому, що слідчий за допомогою своїх органів почуття переконується в існуванні і характері фактів, що мають доказове значення.

При огляді слідчий не тільки спостерігає, але й проводить вимірювання, фотографування, звуко- чи відеозапис, складає плани і схеми, виготовляє графічні зображення оглянутого місця чи окремих речей, виготовляє відбитки та зліпки, оглядає і вилучає речі і документи, які мають значення для кримінального провадження (ч. 7 ст. 237 КПК України). При огляді широко застосовуються спеціальні методи криміналістики, особливо техніко-криміналістичні методи роботи зі слідами та іншими речовими доказами.

Задачі огляду, як їх визначає закон (ч. 1 ст. 237 КПК України), полягають у виявленні та фіксації відомостей щодо обставин вчинення кримінального правопорушення [3]. На підставі цього слідчий висуває версії про характер події і його учасників, про місце перебування злочинця, викраденого майна та інших об'єктів, що мають доказове значення, про наслідки злочину тощо. Крім того, при проведенні огляду переслідується мета встановити обставини, що сприяли вчиненню злочину. У багатьох випадках він є засобом одержання таких фактичних даних, що не можуть бути добуті іншим шляхом. Результати огляду, особливо такого його виду, як огляд місця події, дозволяють слідчому визначити спрямованість розслідування, уявити механізм розслідуваної події, особистість злочинця.

Існують наступні види огляду:

- огляд місця події;
- огляд трупа, в тому числі, пов'язаний з ексгумацією;

- огляд речей;
- огляд документів;
- огляд місцевості;
- огляд приміщення [28, с. 275].

Особливим видом огляду є освідування, тобто огляд тіла людини.

Відповідно до закону огляд повинен проводитися слідчим, прокурором. Слідчий, прокурор зобов'язаний запросити не менше двох незацікавлених осіб (понятих) для огляду трупа, в тому числі пов'язаного з ексгумацією та освідування особи. Винятками є випадки застосування безперервного відеозапису ходу проведення відповідного огляду. Огляд житла чи іншого володіння особи здійснюється з обов'язковою участю не менше двох понятих незалежно від застосування технічних засобів фіксування огляду. Огляд житла чи іншого володіння особи здійснюється згідно з правилами, передбаченими в КПК України для обшуку житла чи іншого володіння особи. Для участі в огляді може бути запрошений потерпілий, підозрюваний, захисник, законний представник та інші учасники кримінального провадження. З метою одержання допомоги з питань, що потребують спеціальних знань, слідчий, прокурор для участі в огляді може запросити спеціалістів.

При проведенні огляду дозволяється вилучення лише речей і документів, які мають значення для кримінального провадження, та речей, вилучених з обігу. Усі вилучені речі і документи підлягають негайному огляду і опечатуванню із завіренням підписами осіб, які брали участь у проведенні огляду.

При огляді місця події безпосередньо сприймається обстановка місця події, з метою ретроспективного розуміння суті події, що відбувається, і здійснюване для виявлення, фіксації і вилучення речових і інших доказів як свідчень того, що сталося [51, с. 108]. Місцем події в криміналістиці вважається будь-яка локалізована ділянка простора, де виявлено сліди, предмети й інші об'єкти, відносно яких виникло обґрунтоване припущення про те, що вони з'явилися в результаті скоєння злочину [27, с. 331].

Коментуючи цю думку, вважаємо, що необхідно зробити таке уточнення: місце події й місце кримінального правопорушення збігаються у тому випадку, коли кримінальне правопорушення вчинено там, де знайдено його сліди.

Ділянку місцевості або приміщення, у межах якого виявлено сліди злочину, у криміналістиці прийнято іменувати місцем події. Мається на увазі, що воно могло бути здійснене як у тому місці, де виявлені його сліди, так і в іншому. Якщо злочин скоєний в одному місці, а сліди його виявлені в іншому, то в наявності – і місце злочину, і місце події. Коли ж злочин скоєний в тому ж місці, де було виявлено його сліди, місце події і місце злочину співпадають. Починаючи огляд, слідчий, як правило, ще не знає, чи є подія, що розслідується, сліди якої виявлено в цьому місці, злочином чи ні. Якщо ж це злочин, то чи тут його вчинено. Оскільки саме виявлення слідів події, що вимагає розслідування, завжди є подією, то і місце виявлення цих слідів є місцем події, а його огляд - оглядом місця події [54, с. 55].

Огляд місця події, як правило, належить до числа слідчих (розшукових) дій, зволікання з проведенням яких може спричинити зміну обстановки, зникнення слідів злочину або особи, якою він був вчинений, предметів, які можуть стати згодом речовими доказами. Цим і зумовлений той факт, що огляд місця події, на відміну від інших слідчих (розшукових) дій, у невідкладних випадках може бути проведений до внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань, що здійснюється негайно після завершення огляду (ч. 3 ст. 214 КПК України) [46, с. 228].

Як свідчить практика, після прибуття на місце події слідчий разом з іншими учасниками слідчо-оперативної групи опитує осіб, які виявили ознаки та сліди крадіжки. Після цього на основі отриманої інформації планує свої дії, обираючи найбільш раціональні тактичні прийоми і способи при проведенні огляду місця події. Послідовність дій при огляді місця події вибирається залежно від особливостей самого місця події і способу здійснення крадіжки. Найчастіше огляд рекомендується проводити від периферії до центра, тобто спочатку оглянути підступи до місця

крадіжки, а потім - саме місце. Основна мета такого огляду полягає у пошуку слідів злочину. Традиційні сліди у справах про крадіжки майна - сліди пальців і долонь рук, сліди ніг, сліди знарядь злому, біологічні (слина, блювотні маси, потожирові виділення) і мікрооб'єкти [75, с. 36].

Огляд місця події можна поділити на три етапи: підготовчий, робочий і заключний.

1. Підготовчий етап огляду місця події. Він починається з моменту прийняття слідчим рішення про проведення огляду. Прийнявши таке рішення, слідчий, прокурор повинен: забезпечити охорону місця події до свого прибуття, тобто не допустити до нього сторонніх осіб і забезпечити збереження і недоторканність обстановки і слідів злочину; вжити заходів до запобігання або ослаблення шкідливих наслідків злочину (наприклад, розпорядитися про посилення заходів для ліквідації пожежі); забезпечити до моменту свого прибуття присутність поблизу від місця події осіб, що можуть дати необхідну інформацію: очевидців злочину, якщо вони відомі, і інших свідків, наприклад, особи, яка виявила сліди злочину; попередньо визначити, яких спеціалістів варто залучити до участі в огляді, забезпечити їх прибуття; внести пропозиції про склад слідчо-оперативної групи, що виїжджає на місце огляду; перевірити готовність технічних засобів огляду.

З моменту прибуття слідчого, прокурора на місце події починається другий період підготовчого етапу. Безпосередньому огляду передують: вжиття заходів для надання необхідної медичної допомоги потерпілим, якщо вона не була надана; видалення з місця події всіх сторонніх осіб; залучення, при необхідності, до участі в огляді понятих і остаточне визначення кола інших учасників огляду. Інструктаж учасників огляду про їх права і обов'язки; збирання шляхом опитування попередніх відомостей, які повинні бути враховані при огляді, встановлення, які зміни, ким і з якою метою були зроблені на місці події; проведення інших невідкладних дій і вживання заходів, спрямованих на поліпшення умов огляду (забезпечення штучного освітлення й ін.).

Як на цьому, так і на наступних етапах паралельно з оглядом здійснюються необхідні пошукові заходи, наприклад переслідування злочинця, застосування службово-розшукової собаки.

2. Робочий етап огляду місця події. Він складається з загального і детального огляду. Загальний огляд починається з огляду місця події з метою орієнтування; визначення кордонів огляду; вирішення питання про вихідну точку і спосіб огляду, тобто визначення його послідовності; вибору позиції для орієнтуючої і оглядової фотозйомки. Потім слідчий разом з іншими учасниками огляду з'ясовує, які об'єкти знаходяться на місці події, досліджує весь комплекс питань, що відносяться до його обстановки, визначає взаємне розташування і взаємозв'язок елементів цієї обстановки, вивчає їх зовнішній вигляд, стан і з максимально необхідними і можливими в даних умовах подробицями фіксує все виявлене за допомогою фотозйомки, складання схем, планів і креслень, а також необхідних заміток для майбутнього протоколу огляду [9].

По закінченню загального слідчий переходить до детального огляду, під час якого: об'єкти ретельно і детально оглядаються (з цією метою вони можуть зрушуватися з місця, перевертатися і т.п.); приймаються всі доступні заходи до розшуку і виявлення на самому місці події і на окремих об'єктах слідів злочину і злочинця; відбираються об'єкти зі слідами на них, піддаються вилученню сліди з тих об'єктів, які самі не можуть бути вилучені, а якщо це неможливо, з них знімаються копії; фіксуються негативні ознаки стану предметів; перевіряються дані загального огляду; проводиться вузлова і детальна фотозйомки.

У криміналістиці застосовуються три основних способи (прийоми, методи) огляду місця події: концентричний, ексцентричний і фронтальний. При концентричному способі огляд ведеться по спіралі від периферії до центра місця події, під яким, зазвичай, розуміється найважливіший об'єкт (труп, зламаний сейф і т.п.) або умовне місце. Ексцентричний спосіб полягає в тому, що огляд ведеться по спіралі від центра місця події до його периферії.

Фронтальний спосіб являє собою лінійний огляд площ від одного з кордонів, прийнятого за вихідний, до іншого. Постійного правила застосування того або іншого способу огляду не існує, і питання вирішується виходячи з конкретних обставин справи. Так, огляд приміщення рекомендується проводити концентричним способом; огляд відкритої місцевості звичайно проводять від центра до периферії, тому що іноді важко на початку огляду визначити кордони місця події, або способом фронтального огляду, коли територія велика і її можна розбити на смуги.

3. Заключний етап огляду місця події. Закінчивши дослідження об'єктів на місці події, слідчий, прокурор переходить до заключного етапу огляду: складає протокол огляду і необхідні плани, схеми та креслення; при необхідності робить дактилоскопірування трупа і відправляє в морг; упаковує об'єкти, вилучені з місця події; вживає заходів до збереження тих що мають доказове значення об'єктів, які вилучити неможливо або недоцільно; вживає заходів по заявам, що надійшли від учасників огляду й інших осіб [50, с. 85].

Учасників огляду в криміналістиці прийнято ділити на обов'язкових (їх участь у цій слідчій дії передбачена законом) і факультативних (яких слідчий може залучати або не залучати до огляду на власний розсуд). Факультативними учасниками огляду можуть бути: спеціаліст (практично участь в огляді місця події спеціаліста-криміналіста доцільне майже в усіх випадках); потерпілий, свідок, в окремих випадках - підозрюваний або звинувачуваний; представники адміністрації відповідної установи, підприємства або організації (на практиці в приміщенні, що належить державній, кооперативній або приватній установі, підприємству, організації, без участі представників адміністрації або власника огляд не проводиться); оперативні працівники; при необхідності - інспектор-кінолог.

Отже, до загальних тактичних прийомів при огляді місця події криміналісти відносять:

- 1) зіставлення первинних даних і обстановки на місці події;
- 2) аналіз окремих слідів на місці події;

- 3) моделювання події, що відбулася;
- 4) зіставлення змодельованої події з реальною картиною місця події;
- 5) аналіз ознак знищення слідів;
- 6) залучення до огляду осіб, які повідомили про злочин [40, с. 17].

Отже, підготовчий етап проведення огляду місця події та тактичні прийоми підготовки до огляду - формування слідчо-оперативної групи, в залежності від виду крадіжки (слідчий, спеціаліст-криміналіст, оперативні працівники, дільничі інспектора, кінолог), забезпечення при виїзді необхідною криміналістичною технікою, інструктаж членів групи щодо дій кожного, забезпечення охорони.

Робочий етап і його тактичні прийоми: визначення меж місця події, проведення статичної фази огляду, тобто – без порушення і зміни обстановки, візуальна оцінка місця події, фотофіксація обстановки за правилами судової фотографії, визначення подальшої тактики огляду - концентричний, ексцентричний, фронтальний огляд. Динамічна стадія (фаза) огляду коли за обраною тактикою окремі предмети обстановки можна пересувати, брати в руки, оглядати, шукати на них сліди, використовуючи техніку (порошки, дактилоплівки), проведення вилучення окремих об'єктів та слідів, їх пакування.

Завершальний етап - опис проведених слідчих дій у протоколі (фіксація). Як додатки до протоколу долучаються зліпки слідів, їх копії, документи, окремі матеріальні об'єкти, фототаблиця. Пояснення та консультації спеціалістів, що приймали участь.

Отже, при проведенні такої слідчої (розшукової) дія, як огляд, необхідно оглядати місце вчинення крадіжки майна, місце виявлення факту крадіжки та прилеглу територію. Як свідчить практика, під час огляду місця події необхідно звертати увагу на те, яким способом правопорушник вчинив крадіжку; чи були знаряддя правопорушення, якщо так, то які; кого можна підозрювати у вчиненні крадіжки; що викрадено (які речі, їх вид, кількість); коли вчинено крадіжку (точний час) тощо.

Особливим видом огляду є освідування (ст. 241 КПК України) – огляд тіла людей. Освідуванню можуть бути піддані підозрюваний, свідок або потерпілий. Його мета – виявлення на тілі людини слідів кримінального правопорушення або особливих прикмет, якщо для цього не потрібно проводити судово-медичну експертизу.

2.2. Особливості застосування тактичних прийомів проведення допиту

В. Ю. Шепітько вважає, що одним з найважливіших джерел отримання інформації при розслідуванні будь-яких злочинів є допит свідків, очевидців, підозрюваних та обвинувачених [26, с. 139]. Безумовно, це цілком відповідає положенням КПК України, адже ця слідча (розшукова) дія, що є найдоступнішим і найефективнішим способом отримання доказів, придатна й для розслідування кримінального провадження щодо крадіжок.

Як головне завдання допиту науковці виділяють отримання від допитуваного повних та об'єктивних свідчень. Інформація, що є в показаннях, може мати не тільки доказове, а й пошукове, орієнтує значення [75, с. 36].

Вимоги до проведення будь-якої слідчої дії прописані у ст. 223 КПК України, в тому числі допиту. Отже, допит - це процес отримання показань від особи, яка володіє відомостями, що мають значення для розслідуваної справи. Це найпоширеніша, але і найскладніше слідча дія, поряд з оглядом місця події, вона прописана у ст. 224 КПК України. Справа в тому, що слідчому нерідко протистоїть людина, що не тільки не бажає говорити правду або взагалі давати показання чи помиляється, але й може щиро прагнути повідомити все відоме йому в справі.

У криміналістиці зафіксовані такі види допитів: 1) за суб'єктом проведення (допит проводиться слідчим, прокурором, суддею, дізнавачем,

оперативним працівником, дільничним інспектором міліції); 2) за процесуальним станом допитуваного (допит свідка, потерпілого, підозрюваного, обвинуваченого, експерта); 3) за віком (допит неповнолітньої особи, допит повнолітньої особи); 4) за послідовністю проведення (первинний, додатковий, повторний); 5) за місцем проведення (на місці події, у кабінеті слідчого, за місцем перебування допитуваного – вдома, у лікарні, на роботі, в СІЗО); 6) залежно від використання науково-технічних засобів (із використанням звуко- чи відеозапису, без їх використання); 7) за складом учасників допиту (з участю адвоката, спеціаліста, лікаря, педагога, перекладача) [40, с. 18-19].

Особливості та законні підстави проведення допиту регламентовано ст.ст.224-227 КПК України. То ж основним суб'єктом проведення допиту у кримінальному провадженні під час розслідування крадіжок виступає слідчий або оперативний працівник, що виконує доручення слідчого відповідно до ст.41 КПК України. Сутність допиту полягає в тому, що в ході виконання пізнавальних операцій слідчий, застосовуючи розроблені в криміналістиці та апробовані слідчою практикою тактичні прийоми, спонукає особу, якій можуть бути або повинні бути відомі обставини, прямо або побічно пов'язані з розслідуваною подією, дати про них показання, вислуховує отриману інформацію та фіксує її в установленому законом порядку з тим, щоб надалі вона могла бути використана як доказ у кримінальній справі [27, с. 409].

Розрізняють три види допиту - первинний, повторний і додатковий.

1. При первинному допиті його предмет з'ясовується в повному обсязі (за винятком тих випадків, коли з тактичних міркувань слідчий вважає за необхідне не торкатися тих чи інших обставин, з'ясування яких пов'язано з попереднім проведенням інших слідчих дій).

Наприклад, допит особи, яку раніше не допитували, під час його проведення слідчий за допомогою запитань отримує інформацію щодо крадіжки майна.

2. При повторному допиті слідчий знову звертається до з'ясування всіх або деяких обставин, про які допитуваний вже давав свідчення. Метою такого допиту є: деталізація раніше отриманих показань, їх уточнення; отримання повторних показань для порівняння їх з первісними на предмет виявлення можливих суперечностей; схилення допитуваного змінити позицію і дати правдиві свідчення. Наприклад, повторний допит на практиці відбувається у зв'язку із необхідністю уточнення інформації, тоді коли вже слідчий зібрав інформацію по кримінальному провадженню і виникають розбіжності або спірні питання.

3. На відміну від повторного додатковий допит - це процес з'ясування тих обставин справи, про які раніше не йшлося. Його завдання - доповнити вже отримані свідчення. Тому додатковий допит може будуватися за схемою «запитання-відповідь», без вільної розповіді [5, с. 43].

Свідків (потерпілих) зазвичай допитують у місці проведення розслідування (хоча слідчий має право провести допит і в місці перебування свідка). Потерпілого (свідка) рекомендується допитувати в робочому кабінеті слідчого, оскільки офіційна обстановка спонукає до усвідомлення серйозності майбутнього допиту, сприяє встановленню ділової атмосфери. Проте у ряді випадків допит свідка (потерпілого) в кабінеті слідчого неможливий з об'єктивних причин або недоцільний з тактичних міркувань.

Вважаємо, що важливо у тактиці проведення допиту дотримуватися послідовності постановки запитань. Вона може бути такою:

- хронологічною, коли запитання ставляться так, що б події викладалися допитуваним у такому порядку, як вони протікали і ним сприймалися; наприклад, слідчий на свій розсуд визначає «точку» початку;

- зворотньою, коли запитання ставляться у послідовності, зворотній розгортанню події (від результату до причини, від пізнішого до більш раннього);

- у розбивку, коли запитання ставляться поза певною системою для викриття завчених показань;

- психологічною, коли запитання групуються і поєднуються в послідовності, яка може мати максимальний вплив на психіку допитуваного; наприклад, зосереджуються на викритті обставин, уразливих моментів у свідченнях тощо [16, с. 129].

Процесуальний порядок допиту передбачає, що ця слідча дія може бути проведена за місцем провадження слідства або за місцем перебування допитуваного, як правило, в денний час. Допитувані дають свідчення наодинці зі слідчим, за винятком випадків, прямо передбачених законом (присутність захисника, педагога, законних представників чи близьких родичів неповнолітнього допитуваного).

Перед допитом слідчий при необхідності засвідчується в особі допитуваного, роз'яснює йому його права та обов'язки, з'ясовує потрібні відомості анкетного характеру. Допит по суті справи розпочинається з пропозиції особі розповісти все відоме у справі, після чого слідчий може поставити запитання. Показання записуються до протоколу від першої особи і по можливості дослівно. Також записуються і задані допитуваному питання і його відповіді. Після цього, допитуваний може (за своєю ініціативою) написати свої показання власноручно. Після закінчення допиту протокол пред'являється йому для прочитання або за його прохання прочитується слідчим. Правильність фіксації показань засвідчується підписами допитаного і слідчого.

До загальних положень тактики допиту слід віднести його активність, цілеспрямованість, об'єктивність і повноту, необхідність врахування властивостей особистості допитуваного. Активність допиту полягає в тому, що слідчий міцно утримує в своїх руках ініціативу, вміло використовує всі необхідні тактичні прийоми. Стосовно до осіб, що ухиляються від дачі правдивих показань, допит носить наступальний характер: за допомогою всіх наявних у його розпорядженні законних засобів слідчий прагне отримати правдиві свідчення, а не бути простим реєстратором повідомлених йому відомостей. Цілеспрямованість допиту означає проведення його з заздалегідь обдуманого метою, для отримання певної, а не будь-якої інформації.

Цілеспрямованість забезпечується наявністю у слідчого твердого уявлення про предмет допиту. Об'єктивність і повнота виявляються в тому, що слідчий не має права на власний розсуд скорочувати отримані свідчення, змінювати їх у відповідності зі своїми уявленнями про хід речей, нав'язувати допитуваному ці свідчення. Однією із законодавчих гарантій об'єктивності допиту є заборона задавати навідні запитання, а повноти - вимога щодо можливості дослівно викласти свідчення.

Успіх допиту залежить від того, наскільки повно слідчий врахує і використає, для встановлення психологічного контакту, особливості особи допитуваного - його психіки, культурного та освітнього рівня, професії, світогляду і т. п.

Підготовка до допиту включає: а) збирання вихідних даних; б) тактичне забезпечення; в) вибір моменту і місця, визначення способу виклику на допит; г) технічне забезпечення.

Збирання вихідних даних зумовлює успіх і ефективність допиту. При підготовці до допиту слідчий повинен визначити коло обставин щодо яких належить отримати свідчення. При відсутності у слідчого чіткого уявлення про ці обставини допит позбудеться з одного боку цілеспрямованості в показаннях, неминуче будуть прогалини, а з іншого – буде отримана непотрібна інформація.

Слідчий вправі використовувати консультації фахівців, дані, що містяться у висновках експертів у справі, довідкові матеріали.

Щодо складання планів допиту. Письмовий план необхідно складати переважно при допитах, пов'язаних із з'ясуванням широкого кола обставин, з використанням значної вихідної інформації, в тому числі й оперативної. План складається у довільній формі, в якості одного з зразків якої можна рекомендувати наступну:

Обставини, що не підлягають з'ясуванню. Наявні дані (джерело, аркуші справи) Питання допитуваному Нотатки про тактику

При підготовці до простих допитів допустимо уявне планування чи складання плану за спрощеною формою, іноді у вигляді переліку питань.

У слідчій практиці відомі такі різновиди питань, які можуть бути задані допитуваному: доповнюючі, уточнюючі, що нагадують, контрольні, що викривають.

Доповнюючі - це питання, що задаються з метою доповнити отримані свідчення, ліквідувати наявні в них прогалини. Вони можуть бути спрямовані на деталізацію показань, наприклад: "Ви сказали, що були в кіно. Який фільм Ви дивилися і чи були Ви в кіно до кінця сеансу?"

Уточнюючі питання також можуть бути задані з метою деталізувати показання, але частіше - для конкретизації отриманих відомостей, наприклад: "Ви показали, що ніж лежав біля трупа. Не можете сказати, з якого боку і на якій відстані від трупа лежав ніж?" [12]

Нагадуючі питання мають на меті оживити пам'ять допитуваного, викликати в ній ті чи інші асоціації. Нагадуючих питань зазвичай задається декілька, щоб сприяти процесу послідовного пригадування. Наприклад, знаючи, що подія відбулася в день народження допитуваного, про що той забув, слідчий запитує: "Як Ви відзначали свій день народження у цьому році?", "Що Ви робили після того, як розійшлися гості?", "У якому місці парку Ви гуляли?", "Чому Ви пересіли на іншу лавку? ", "Коли ж, отже, Ви вперше побачили обвинуваченого Іванова? " Нагадуючі питання - треба відрізнати від навідних, тобто таких, формулювання яких містить в собі відповідь, бажаний для запитувача: "Чи був на Іванові в той вечір сірий плащ з металевими гудзиками?" У силу того, що навідні запитання орієнтують допитуваного в тому, яку відповідь хотів би почути від нього слідчий, вони можуть перешкодити встановленню істини і вони заборонені законом.

Контрольні запитання ставлять з метою перевірити отримані, наприклад: "На підставі чого Ви стверджуєте, що все, про що Ви розповіли, сталося 15 вересня?"

Викриваючі питання покликані розкрити неправдиві покази, очевидні для слідчого. Їх постановка пов'язана зазвичай з пред'явленням допитуваному достовірних доказів, що спростовують його свідчення. Таке питання, як

правило, складається з двох частин. У першій частині фіксується пред'явлення допитуваному того чи іншого доказу, друга містить пропозицію пояснити його протилежні покази, які він дав, наприклад: "Вам пред'являється висновок дактилоскопічної експертизи про те, що на склі, що лежить на столі в квартирі потерпілого Іванова, знайдені відбитки вказівного та середнього пальців Вашої правої руки. Яким чином вони там опинилися, якщо Ви стверджуєте, що ніколи не були в квартирі Іванових? "

Формулювання питань має бути такою, щоб виключити можливість односкладової відповіді (типу "так" і "ні"). Питання повинні бути чіткими, конкретними, зрозумілими і ставитися до предмета допиту. Важлива їх логічна послідовність і обґрунтованість.

До тактичного забезпечення допиту належить вибір прийомів, які слідчий передбачає використовувати при допиті. Ці прийоми повинні: не суперечити закону, принципам розслідування; відповідати нормам моральності; не обмежувати свободу волевиявлення допитуваного, можливість вибору ним лінії поведінки на допиті.

Вибір моменту і місця допиту. Момент допиту визначається з урахуванням важливості відомостей, якими володіє допитуваний, його процесуального положення, ролі в розслідуваній події, зв'язків з іншими особами, які підлягають допиту у справі. Відносно деяких категорій осіб цей момент у відомому сенсі визначається законом, зокрема: затриманого або заарештованого, підозрюваного належить допитати протягом 24 годин з моменту затримання або арешту, обвинуваченого - негайно після оголошення підозри або пред'явлення звинувачення [63, с.187].

На вибір моменту допиту впливають і обрана послідовність допиту тих чи інших осіб, інтереси збереження слідчої таємниці, сила і характер переживань допитуваного. Не рекомендується допитувати осіб, які перебувають у стані сильного хвилювання, розгубленості, пригніченості, крім виняткових випадків, що не терплять зволікання.

Вирішення питання про те, де допитувати, тобто про місце допиту (за місцем провадження розслідування або за місцем перебування допитуваного), залежить від конкретної ситуації. Визначення способу виклику на допит. З числа передбачених законом способів виклику на допит (по телефону, телеграмою, порядком, приводом) свідків, потерпілих, а також обвинувачених, які не перебувають під вартою, слідчий обирає той, який в даній ситуації оптимально сприяє встановленню психологічного контакту з допитуваним.

Технічне забезпечення допиту. Сюди входить: приготування необхідних бланків протоколів, паперу, письмове приладдя, комп'ютерної техніки; забезпечення стенографістки, якщо допит передбачається стенографувати; підготовка засобів аудіо-відео запису; необхідних транспортних засобів і охорони, якщо вони можуть знадобитися; підготовка приміщення для допиту.

Предметом допиту свідків є будь-які обставини, що підлягають встановленню у справі, в тому числі пов'язані з особистості обвинуваченого і потерпілого і до її відносин з ними свідків (ст. 225 КПК України).

Будь-яка особа, яка здатна правильно сприймати обставини, що мають значення для справи, і давати про них правильні показання, може бути свідком. (ст. 65 КПК). Виняток становить лише захисник обвинуваченого, який не може бути допитаний про обставини справи, які стали йому відомі у зв'язку з виконанням своїх обов'язків (ч.2.п.1 ст.65 КПК) [3].

В іншому тактика допиту потерпілого і свідків настільки близькі, що їх можна розглядати спільно. Допит свідків і потерпілого можна розділити на чотири етапи: встановлення психологічного контакту; вільну розповідь; постановку питань; ознайомлення допитуваного з протоколом та аудіо-відео записом свідчень.

З метою встановлення контакту з допитуваним може бути використана і та бесіда, яку веде з ним слідчий при заповненні анкетної частини протоколу допиту. При цьому слідчий може виходити за рамки протоколу, цікавитися не тільки анкетними, а й іншими даними, його оточенням, умовами життя і

роботи, психофізичними якостями. Таким чином слідчий одержує і додаткову інформацію про особу допитуваного.

При утрудненому контакті рекомендується:

- а) виявити підкреслено чуйне, уважне, поважне ставлення до допитуваного, спокій і врівноваженість у поведженні з ним;
- б) висловити потерпілому співчуття і розуміння;
- в) провести бесіду на другорядну, нейтральну тему; докладно розпитати про спосіб життя, зв'язки, захоплення, коло інтересів і т. п.;
- г) допомогти порадою, повідомити номер службового телефону для термінового зв'язку у разі необхідності;
- д) з'ясувати мотиви, з яких допитуваний відмовляється давати свідчення і спробувати подолати їх [72, с.151].

Далі слідчий пропонує допитуваному розповісти все відоме у справі. Починається етап допиту, іменованій вільною розповіддю. Вільна розповідь - це виклад особою відомих йому фактів в тій послідовності, яку йому рекомендує слідчий або яку він обирає сам. Цей етап допиту є необхідним з таких підстав:

- слідчий не завжди уявляє собі, якими даними і в якому обсязі має в своєму розпорядженні свідок або потерпілий. При вільній розповіді він може повідомити таку важливу інформацію як характер і наявність якої слідчий і не передбачав і яку не прагнув би отримати шляхом постановки питань;
- виклад допитуваним тих чи інших даних у зручній для нього послідовності полегшує їх пригадування, сприяє більш повному відтворенню відображеного;
- вільна розповідь допомагає слідчому скласти більш повне і правильне уявлення про взаємини допитуваного з іншими особами, що проходять по справі, про обрану ним лінію поведінки на слідстві, про ступінь його фактичної обізнаності.

У деяких випадках слідчий з тактичних міркувань може запропонувати допитуваному спочатку висвітлити певний факт, а вже потім розповісти про все

інше. Як правило, слідчий не повинен переривати вільну розповідь репліками чи питаннями. Таке втручання може збити допитуваного, порядок його викладу виявиться порушеним і, як наслідок, він може заплутатися в свідченнях, випускаючи при цьому важливі для справи дані.

Після закінчення вільної розповіді допиту, слідчий шляхом постановки питань доповнює і уточнює отримані свідчення, виявляє нові факти, які не згадувалися у вільній розповіді, отримує контрольні дані, необхідні для перевірки показань, допомагає свідку або потерпілому згадати забуте.

Якщо отримані свідчення, за оцінкою слідчого, є помилковими, то на цьому етапі допиту він повинен:

- при сумлінному омані допитуваного - допомогти йому виправити помилки, при навмисній дачі неправдивих показань - викрити його і спонукати дати правдиві свідчення.

З метою "оживлення" пам'яті свідка чи потерпілого (ці прийоми можуть бути використані також і при допиті підозрюваного та обвинуваченого) застосовуються такі тактичні прийоми допиту:

1) Допит з використанням асоціативних зв'язків. Покази, що виникають у свідомості свідка чи потерпілого у зв'язку з сприйняттям події, вступають один з одним у певні зв'язки, які називаються асоціативними. Так за пригадуванням одного факту "спливають" і пов'язані з ним - попередні, супутні, наступні або подібні факти. З метою появи таких зв'язків слідчий ставить допитуваному питання, що відносяться до суміжних з ним фактами, що допомагає встановити істинні факти [12].

2) Допит на місці. Це різновид допиту з використанням асоціативних зв'язків, коли їх "пожвавленню" служить повторне сприйняття тієї обстановки, в якій відбувалося розслідувана подія. Допит на місці не слід змішувати з іншим слідчим дією - перевіркою та уточненням показань на місці, про який мова піде надалі. Це звичайний допит, тільки проводиться він на місці події (місце допиту при цьому не оглядається, свідчення з обстановкою не зіставляються).

Схожий з допитом на місці прийом - пред'явлення допитуваному для повторного сприйняття тих чи інших предметів, пов'язаних з важливими наслідками та обставинами: плани, схеми, фотографії.

3) Повторний допит по обмеженому колу обставин. Відтворюючи свідчення повторно, допитуваний може пригадати упущені або забуті ним при першому допиті факти. Як показує практика, приблизно в 40% випадків повторне допитування є повніше первинного.

Крім асоціативних зв'язків можуть бути використані і такі засоби, як ознайомлення допитуваного (в необхідних межах) з показаннями інших осіб про ті же обставини та перехресний допит (очна ставка).

Значення допиту підозрюваного та обвинуваченого визначається тією роллю, яку відіграють його свідчення, що є, як відомо, не тільки джерелом доказів, а й засобом захисту від пред'явленого обвинувачення. Як і допит свідків чи потерпілих, допит підозрюваного або обвинуваченого, крім підготовки до нього, включає в себе: встановлення психологічного контакту, вільну розповідь, постановку питань, ознайомлення допитуваного з протоколом допиту і фонограмою.

Готуючись до допиту, слід вивчити протоколи огляду місця події, речових доказів, висновки експертиз, особливо, що викривають допитуваного. Підбираються всі ті докази, пред'явлення яких може знадобитися по ходу допиту (готуються необхідні речові докази, виписуються номери аркушів справи, що відносяться до доказів або містять ті чи інші свідчення і т. п.).

Свою специфіку при допиті підозрюваного має і встановлення психологічного контакту. Особа, яка вперше вчинила злочин, нерідко ще до допиту відчуває почуття сорому, жалю про скоєне. Бачачи в особі слідчого що вона людина співчутлива, такий обвинувачений переймається довірою до нього, що щиросердне зізнання провини і правдиві покази про те що трапилось, пом'якшать провину. Ідея обопільної зацікавленості в дачі правдивих свідчень є в подібних випадках основою встановлення контакту. Важливу роль грає і емоційний стан слідчого, його налаштованість і зумовлений ними тон допиту.

Неупередженість, яка повинна визначати дії слідчого, неприпустимість пониження допитуваного - важлива складова психологічного аспекту допиту.

Після закінчення вільної розповіді слідчий ставить запитання. При цьому дуже важливо не тільки поповнити й уточнити отримані свідчення, але й отримати дані, за допомогою яких вони можуть бути перевірені, підтверджені іншими доказами. Це необхідно вже в силу того, що визнання, не підтверджене іншими доказами, не може лягти в основу обвинувального вироку. Такими контрольними даними можуть бути відомості про осіб, що підтверджують свідчення обвинувачуваного; місця приховування знарядь злочину, викрадених цінностей, документів та інших об'єктів; згадка про такі обставини, які об'єктивно підтверджують свідчення (наприклад, про скандал в кінотеатрі, при якому був присутній обвинувачений, або про аварію автомашини), так як ці факти в усіх деталях могли бути відомі допитуваному тільки в тому випадку, якщо він дійсно знаходився в зазначеному місці.

Слід мати на увазі, що питання, що задаються обвинуваченому, повинні бути сформульовані так, щоб виключити просте твердження чи заперечення.

Потрібно уважно поставитися і до послідовності питань. Допит обвинуваченого, який визнає провину частково, відрізняється від описаного тим, що поряд з правдивими свідченнями слідчому доводиться мати справу в рамках одного допиту і з свідченнями помилковими, а значить, вирішувати завдання викриття допитуваного у брехні, як і при допиті обвинувачуваного, що повністю заперечує свою провину.

Зупинимося на іншій формі протидії - відмову від дачі показань. Закон не зобов'язує обвинуваченого давати свідчення, як і не забороняє йому давати неправдиві свідчення. Цим законодавець, як видається, покладає на слідчого обов'язок встановити істину незалежно від показань обвинуваченого, враховуючи ймовірність помилкових свідчень, у тому числі і самообмови. Але слідчий повинен завжди пам'ятати, що обвинувачений, як правило, краще ніж хто б то не було знає обставини підготовки, вчинення і приховування злочину, його мотиви і мету.

Тактичними прийомами подолання відмови від дачі показів є:

- переконання обвинувачуваного в неправильності зайнятої ним позиції;
- повідомлення про те, що співучасники обвинуваченого дають свідчення, в тому числі такі, які його викривають;
- використання протиріч між інтересами співучасників;

Як у процесі допиту підозрюваного, так і обвинуваченого вирішується ще одне завдання - виявити дані про злочини, що вчинені або задумані іншими особами. Вирішення цієї задачі дуже важливе як для розкриття злочинів минулих років, так і для попереджувальної роботи.

Заключним етапом є фіксація ходу та результатів допиту. Обов'язковим засобом фіксації результатів допиту є протокол. У ньому повинна бути зафіксована інформація, надана допитуваним, що має значення для кримінального провадження.

Відповідно до ст. 104 КПК України протокол складається із: 1) вступної частини, яка повинна містити відомості про: місце, час проведення та назву процесуальної дії; особу, яка проводить процесуальну дію (прізвище, ім'я, по батькові, посада); всіх осіб, які присутні під час проведення процесуальної дії (прізвища, імена, по батькові, дати народження, місця проживання); інформацію про те, що особи, які беруть участь у процесуальній дії, заздалегідь повідомлені про застосування технічних засобів фіксації, характеристики технічних засобів фіксації та носіїв інформації, які застосовуються при проведенні процесуальної дії, умови та порядок їх використання; 2) описової частини, яка повинна містити відомості про: послідовність дій; отримані в результаті процесуальної дії відомості, важливі для цього кримінального провадження, в тому числі виявлені та/або на-дані речі і документи; 3) заключної частини, яка повинна містити відомості про: вилучені речі і документи та спосіб їх ідентифікації; спосіб ознайомлення учасників зі змістом протоколу; зауваження і доповнення до письмового протоколу з боку учасників процесуальної дії [30, с. 561].

Перед підписанням протоколу учасникам процесуальної дії надається можливість ознайомитися із текстом протоколу. Протокол підписують усі учасники, які брали участь у проведенні процесуальної дії.

Додатковими засобами фіксації, відповідно до ст. 105 КПК України, можуть бути: 1) спеціально виготовлені копії, зразки об'єктів, речей і документів; 2) письмові пояснення спеціалістів, які брали участь у проведенні відповідної процесуальної дії; 3) стенограма, аудіо-, відеозапис процесуальної дії; 4) фототаблиці, схеми, зліпки, носії комп'ютерної інформації та інші матеріали, які пояснюють зміст протоколу.

Отже, допит будь-якого учасника кримінального провадження відрізняється певною специфікою, яку необхідно врахувати при підготовці до проведення цієї важливої слідчої (розшукової) дії. Особливу увагу слід приділити вивченню особистостей, з якими доводиться мати контакти слідчому. У цьому йому сприятиме аналіз доказової бази у матеріалах розслідування.

2.3. Тактика проведення інших слідчих (розшукових) дій

Обшук - це слідча (розшукова) дія примусового характеру, яка полягає у цілеспрямованому обстеженні приміщень, будівель та ділянок місцевості, що перебувають у відданні обшукуваного, членів його родини або організації чи установи, з метою виявлення, фіксації та вилучення знарядь злочину, зброї, предметів і цінностей, здобутих злочинним шляхом, документів та інших об'єктів, що мають значення для кримінального провадження, а також для встановлення місцезнаходження розшукуваних осіб і їх затримання [46, с. 519].

Розглядаючи комплексно весь процес розслідування крадіжок з-поміж іншого вважаємо за необхідне насамперед звернути особливу увагу на

дослідженні специфіки і тактики проведення обшуку, що сприятиме отриманню ефективних результатів.

Як правило, місцем проведення обшуку є: окрема квартира, де проживає підозрюваний, –55,34%; приватний будинок (прибудова до нього) – 29,39; гараж –9,92; торговий кіоск –5,34%. Метою проведення цієї слідчої (розшукової) дії є виявлення, фіксація та вилучення викраденого майна, знарядь вчинення правопорушення, отримання додаткової інформації про особу правопорушника. В ході проведення обшуку вилучено: викрадене майно –51,47%; засоби вчинення крадіжки –28,37 та записи, які свідчать про раніше вчиненні злочини, –20,16%. Зазначимо, що типовими недоліками при проведенні цієї слідчої (розшукової) дії з приводу аналізованого правопорушення є здійснення обшуку одним слідчим –38,4% та одним оперуповноваженим –61,6% [33].

Ефективність обшуку залежить від якісної попередньої підготовки, в ході якої необхідно слідчим і оперативним шляхом отримати інформацію:

- про особу обшукуваного, його характер, спосіб життя, наявність зброї, схильності; чи є реальна можливість отримати згоду на обшук;

- про об'єкт обшуку, його розташування, під'їзди, підходи, поверх, планування, наявність запасних і засекречених виходів і тайників, планування місцевості, наявність засобів зв'язку, охорони, сигналізації, додаткових приміщень, про транспорт, його номери, марку, колір і місце стоянки;

- про предмети обшуку, їх основні зовнішні ознаки і особливості. (доцільне використання фотографій, замальовок, речей, аналогів, інструкцій і паспортів до викрадених предметів)[26, с. 105].

Вважаємо, що успішність проведення обшуку, залежить від наявності повних і точних відомостей про розшукувані предмети, а також від попередньої підготовки до обшуку під час розслідування кримінального провадження щодо крадіжок.

Тактика пред'явлення особи для впізнання. Для збирання якомога більшої кількості доказів під час розслідування крадіжки, пред'явлення особи для упізнання можна віднести до первинних слідчих (розшукових) дій. Це самостійна слідча (розшукова) дія, яку проводять з метою встановлення тотожності, подібності або відмінності наданої для спостереження і сприйняття особи з тими, яких свідок, потерпілий, підозрюваний або обвинувачений сприймав як очевидець за певних обставин розслідуваної події. Суть цієї дії полягає в тому, що під час її проведення шляхом виділення та порівняння найхарактерніших ознак та особливостей ідеального образу, який зберігається у пам'яті особи, яка впізнає, та об'єкта в натуральному вигляді або його зображення на фотознімку чи у відеозапису відбувається встановлення тотожності, подібності або відмінності такого ідеального образу із пред'явленою для впізнання особою. Загальна мета пред'явлення для впізнання полягає в отриманні доказів, які являють собою висновок одного з учасників процесу про результати проведеної ним ідентифікації (тотожність, схожість або відмінність осіб чи об'єктів, представлених для ознайомлення, з ознаками особи, що збереглися в його пам'яті) [46, с. 204]. Зазначимо, що після нормативного закріплення пред'явлення особи для впізнання окремою слідчою (розшуковою) дією вона стала одним із важливих засобів збирання доказової інформації, а також дає змогу перевірити покази осіб, допитаних (потерпілого, свідка, підозрюваного) у кримінальному провадженні щодо крадіжки.

Але перед тим, як теоретично осмислити практичне застосування цієї слідчої (розшукової) дії розглянемо такий приклад, 10 серпня 2011 р., близько 01 од. 30 хв. особа_1 під час руху поїзда на перегонах (ділянки залізничної колії) між станціями Блакитне і Біла Криниця, Одеської залізниці на ділянці обслуговування ЛВ на ст. Херсон УМВС України на Одеській залізниці, розташованого в Суворівському районі міста Херсона, в пасажирському потязі № 209 сполученням «Київ – Миколаїв», у плацкартному

вагоні № 10, таємно, скориставшись тим, що особа_2, слідувала у цьому ж вагоні на пасажирському місці № 45, перебуваючи в купе № 5 даного вагону залишила на столику і тимчасово відлучилася, мобільний телефон марки «Nokia 5530 X press Music», вартістю 1000 грн., з СІМ-карткою абонента оператора мобільного зв'язку «Life» вартістю 25 грн., на рахунку якої знаходилися передплачені послуги мобільного зв'язку на 10 грн., викрав цей телефон, заподіявши особа_2 матеріальних збитків на загальну суму 1035 грн.

Крім того, вина особи_1 у вчиненні інкримінованого злочину підтверджується протоколом пред'явлення особи для впізнання по фотознімках, відповідно до якого свідок особа_3 упізнала особу_1, що їхала у вагоні № 10 пасажирського поїзда № 209 сполученням «Київ –Миколаїв», з яким спілкувалася в компанії інших хлопців та особа_2 [19, с. 112].

Якщо йдеться безпосередньо про тактику пред'явлення особи для впізнання у кримінальних провадженнях щодо крадіжок, то насамперед слід зауважити, що ця слідча (розшукова) дія проходить через три стадії: підготовчу, безпосереднє пред'явлення особи і закінчення.

Підготовча стадія має вирішальне значення, адже від неї залежить результативність цілого процесу, тобто чи будуть результати проведеного впізнання визнані допустимим доказом в судді, чи ні. Р. С. Белкін стверджував, що результати пред'явлення для впізнання багато в чому залежать від підготовки цієї слідчої дії. Тому необхідно проводити попередній допит того, хто пізнає, підібрати об'єкти, серед яких пред'являтиметься пізнаваний об'єкт, запросити понятих і створити відповідні умови для проведення упізнання (вибрати час і місце пред'явлення, забезпечити належне освітлення і т. п.). В ході допиту слід з'ясувати, по-перше, низку запитань, пов'язаних із запам'ятовуванням об'єктів, що підлягають упізнанню, зокрема встановити, чи знав він раніше об'єкти, наскільки добре запам'ятав їх, які прикмети (індивідуальні ознаки) цих предметів, у зв'язку з якою подією і в яких умовах він спостерігав їх; по-друге, визначити об'єктивні і

суб'єктивні чинники, що впливають на повноту упізнання і правильність сприйняття, стан, в якому перебував суб'єкт під час спостереження події, зорову пам'ять на осіб, здатність правильно визначати кольори, розміри об'єктів, відстані; до речі іноді пізнання може бути помилковим, адже пов'язане з суб'єктивними особливостями людини, яка пізнає осіб, до того ж здатність пізнання у людей різна. Застереження Р. С. Белкіна справедливі, однак у слідчій діяльності вимоги законодавства або взагалі не виконуються, або ж виконуються формально, тобто слідчий під час проведення допиту потерпілого, який у майбутньому може стати особою –«впізнавачем», обмежується лише описом загальних прикмет правопорушника (стать, зріст, колір волосся, вид одягу) [22, с. 207]. Цих даних явно недостатньо для проведення якісного впізнання особи правопорушника. Попередній допит особи «впізнавача» повинен бути додатковим, адже здійснюється перед проведенням слідчої (розшукової) дії – пред'явлення особи для впізнання. Це дає змогу слідчому дізнатися, за якими індивідуальними рисами потерпілий чи свідок буде впізнавати особу правопорушника.

Л. Я. Драпкін рекомендує на етапі підготовки проведення детального допиту того, хто пізнає, з метою конкретизації і уточнення раніше даних ним свідчень, стимуляції до пригадування ознак об'єктів, що спостерігалися. Іноді потрібне вивчення особи того, хто впізнає, для перевірки його здібностей правильно сприймати і оцінювати спостережувані явища. Для цього можуть витребуватися документи (медичні довідки про стан здоров'я того, хто пізнає), допитуватися інші свідки, робитися слідчі експерименти і судові експертизи [11, с.12]. Безумовно, така перевірка допитуваного потрібна, бо ж при необхідності з'ясується, чи не має допитуваний дефектів органів чуття і психіки, які могли б завадити сприйняттю і відтворенню в пам'яті допитуваного цього об'єкту.

П. Д. Біленчук вважає, що підготовча стадія полягає в тому, що для проведення впізнання підшуковують таких суб'єктів, котрі не мають істотних

відмінностей від суб'єкта, який підлягає впізнанню [11, с. 17]. Безперечно, схожість між статистами та особою злочинця повинна визначатися за ключовими ознаками зовнішності, а тому до них слід відносити вік, стать, будову тіла, расову приналежність, форму обличчя, контур та розміри окремих частин тіла, колір та розмір волосся. Відповідно до вимог ч. 2 ст. 228 КПК України пред'явлення особи для впізнання передбачає, що така особа пред'являється серед інших осіб тієї ж статі в кількості на менше трьох і які не мають різких відмінностей у віці, зовнішності та одязі. Такі вимоги до об'єктів впізнання носять загальний характер. Це означає, що стать, вік, зовнішність та вимоги до одягу осіб, яких пред'являють для впізнання, і статистів, яких може бути більше трьох, визначаються в кожному конкретному випадку на власний розсуд тим, хто проводить слідчу дію.

А. Г. Філіпов визначає наступний елемент підготовки - вибір обстановки, в якій проводитиметься пред'явлення для упізнання. Воно повинне проходити в окремому кабінеті, при хорошому освітленні і за відсутності яких-небудь зовнішніх перешкод; іншими словами, мають бути створені сприятливі умови для сприйняття об'єкта, що пізнається у цей момент [22, с. 219].

Щодо пред'явлення особи для впізнання слідчому, як вважає В. А. Образцов необхідно підготувати засоби фіксації цієї дії. Зазвичай при його проведенні використовується фотографування. У разі пред'явлення для впізнання людини за динамічними ознаками доцільно застосовувати кінозйомку, звуко-або відеозапис [44, с. 16].

Найбільш поширеним є впізнання на вигляд, хоча ця процедура може проводитися також і на підставі слухових і дотикових відчуттів або на підставі комплексу відчуттів (наприклад, коли особа запам'яталася не лише за зовнішніми ознаками, а за голосом). Таке упізнання за голосом особливо характерне для незрячих осіб [26, с. 120]. Тут важливо звернути увагу на новелу, введenu в нову редакцію КПК України. У ній йдеться про можливість пред'явлення особи для впізнання в умовах, коли особа, яку пред'являють для

впізнання, не бачить і не чує особи, яка впізнає, тобто поза її візуальним та аудіоспостереженням. Проведення такого впізнання можливе лише у виняткових випадках, зумовлених наявністю загрози для особи, яка впізнає, з боку того, кого мають впізнавати, чи його оточення. Проведення такого впізнання треба організувати таким чином, щоб не міг бачити й чути особу, яка впізнає, не лише той, кого впізнають, а й його захисник, законний представник, а в разі проведення впізнання із залученням понятих кількість їх повинна бути достатньою для присутності з боку того, хто впізнає, і з боку того, кого впізнають. Захисник і законний представник особи, яку впізнають, мають право перебувати в тій частині приміщення, де перебувають їхні підзахисний чи особа, інтереси якої вони представляють. До початку впізнання слідчий, прокурор роз'яснюють суть дії окремо особі, яку впізнають, її захиснику, іншим учасникам впізнання, які перебувають у приміщенні разом із зазначеними особами, про що вказується в протоколі цієї слідчої дії. Після цього так само, але в іншому приміщенні слідчий, прокурор роз'яснюють суть слідчої (розшукової) дії особі, яка впізнає, та іншим особам, які беруть участь у слідчій дії і перебувають у приміщенні разом з цією особою. Оскільки під час проведення цієї слідчої (розшукової) дії слідчий, прокурор не можуть перебувати одночасно удвох приміщеннях, місце свого перебування обирає в кожний момент проведення слідчої дії на власний розсуд, а для забезпечення контролю за її проведенням залучають двох помічників слідчого, прокурора з числа учасників слідчої групи або співробітників оперативного підрозділу.

Порядок фотографічної та відеографічної фіксації ходу слідчої дії обирають слідчий, прокурор, проте отримані матеріали фотозйомки й відеозапису учасникам слідчої дії після її закінчення не демонструються з тим, щоб не можна було встановити особу, яка впізнавала, до часу, коли загроза її безпеці відпаде. Про результати впізнання обов'язково повідомляються особа, яка пред'являлася для впізнання, та інші учасники слідчої дії. За своєю суттю впізнання поза візуальним та

аудіоспостереженням особи, яку впізнають, є фактично одним із заходів гарантування безпеки учасників кримінального судочинства. У зв'язку з цим додатковою юридичною підставою такої слідчої дії є прийняття слідчим, прокурором рішення про обмеження відомостей про особу, яка береться під захист, а відомості про таку особу до протоколу впізнання не вносяться і зберігаються окремо до передачі їх суду разом із матеріалами кримінального провадження або до скасування заходів гарантування безпеки. Таким чином, введення зазначеної норми покликане забезпечити безпеку свідків і потерпілих, які виступають у ролі суб'єкта впізнання.

Пред'явлення речей для впізнання. Ця слідча (розшукова) дія проводиться, коли є підстави вважати, що речі (предмети), пов'язані з подією, яка розслідується і відома свідкам, належать потерпілому та підозрюваному.

Слушною є позиція науковців, заякою пред'явлення для впізнання предметів зазвичай має місце у тих випадках, коли під час розслідування у розпорядження слідчого потрапляють саме такі предмети, а значить є підстави вважати, що вони перебувають у певному зв'язку з подією злочину. При розміщенні предметів для впізнання рекомендується з понятими узгодити питання про їх розташування, бажано біля кожного поставити номер, здійснити їх фотографування, чимось накрити перед тим, як прийде той, хто буде впізнавати [42, с. 210].

Менш ефективним за вірогідністю отриманих результатів, але можливим для забезпечення всебічності вивчення обставин кримінального провадження слід вважати пред'явлення для впізнання речі не в натурі, а за її фотографічним чи відеографічним зображенням. Положеннями ст. 229 КПК України можливість проведення впізнання речі за її фотознімками чи відеозаписом не передбачена, проте це не порушує загальних процесуальних правил, а потреба у проведенні такого впізнання може бути зумовлена як відсутністю самої речі на час проведення цієї слідчої (розшукової) дії, але важливістю для розслідування отриманих результатів, так і іншими тактичними міркуваннями слідчого, прокурора. Для такого

впізнання на пред'явлених окремих фотографіях або у відеограмах поряд з річчю, яка підлягає впізнанню, повинні бути зображеними однорідні речі (не менше трьох), що не мають різких відмінностей у зовнішніх ознаках, а якість зображень повинна передавати суттєві властивості й важливі ознаки кожної з таких речей. Проте слід ураховувати, що пред'явлення речі для впізнання за фотографічним або відеографічним зображенням виключає згодом можливість пред'явлення для впізнання тій самій особі цієї ж речі в натурі [46, с. 106].

Таким чином, пред'явлення речей для впізнання при розслідуванні кримінальних проваджень щодо крадіжок проводиться відповідно до ст. 229 КПК України. Результати його фіксуються у відповідному протоколі.

Вважаємо, що в процесі розслідування крадіжок, на підставі вже отриманої інформації із проведених слідчих (розшукових) дій може проводитися така слідча (розшукова) дія, як слідчий експеримент. Це дозволить нам отримати відповіді на низку запитань, зокрема, наприклад, на такі: скільки часу було витрачено на вчинення крадіжки? яким безпосередньо способом вчинялася крадіжка?

До основних завдань слідчого експерименту відносять: встановлення точного механізму вчинення злочину; перевірка висунутих слідчих версій; виявлення причин і умов, що сприяли або перешкоджали вчиненню злочину; перевірка та уточнення фактичних даних, одержаних за результатами проведених окремих слідчих дій; отримання нових доказів; встановлення та усунення розбіжностей у показаннях підозрюваних, обвинувачених, свідків і потерпілих; визначення меж поінформованості або необізнаності злочинців про подію злочину тощо [49, с.112]. Безперечно, що усі ці завдання необхідно враховувати при підготовці до проведення слідчого експерименту під час розслідування крадіжок, адже виконання цих завдань відіграє важливу роль у процесі доведення вини осіб, підозрюваних у вчиненні кримінального правопорушення. Особливо цінними вважаються експерименти, що дозволяють з'ясувати видимість, чутність, можливість вчинення дій

конкретною особою [75, с. 125]. Вважаємо, що це дозволяє переконатися у правдивості чи хибності свідчень допитуваних осіб під час розслідування кримінального провадження щодо крадіжки. Слід погодитися з криміналістами у тому, що слідчий експеримент належить до числа з найбільш трудомістких слідчих (розшукових) дій, тому його проведення виправдане лише тоді, коли перевірка отриманих в ході розслідування даних неможлива шляхом виконання інших слідчих (розшукових) дій [46, с. 154].

Безумовно, що проведення слідчого експерименту потребує систематизації доказового матеріалу, що дозволить визначити тактику подальшого розслідування крадіжки. К. О. Чаплинський зазначає, що « в основі слідчого експерименту завжди лежить зіставлення, порівняння (показань, об'єктивних слідчих даних, висновків експерта і т.п.). Коли запущений механізм порівняння, а за ним неминуче впливає ухвалення рішення, то існує вибір як мінімум із двох можливих варіантів. Але всяке порівняння, а тим більше порівняння за аналогією, умовне. Тому вибір рішення багато в чому визначається тим, наскільки об'єктивно й логічно точно будуть визначені результати слідчого експерименту. На погляд згаданого науковця, визнання позитивним або негативним результат слідчого експерименту повинен співвідноситися з версією слідчого, яка перевіряється саме шляхом проведення дослідів. Наприклад, коли перевіряється можливість особи бачити у визначених умовах ті чи інші об'єкти згідно з гіпотезою слідчого відносно того, що це можливо [67, с. 36]». Погоджуючись у тому, що будь-який результат не залежно від того чи він позитивний, чи негативний повинен співвідноситися з версією слідчого під час розслідування крадіжок, вважаємо, що не потрібно під час проведення слідчого експерименту робити ставку насамперед на результат, оскільки, як показує практичний досвід, це може схилити слідчого до протиправних дій. Д.Ю. В'юнник звертає увагу на те, що спеціаліст бере участь у проведенні слідчого експерименту в тих випадках, коли слідчому та іншим учасникам слідчого експерименту потрібні роз'яснення про природу й обставини події,

що перевіряється, або необхідно підготувати і провести досліди, точно і повно зафіксувати хід і результати слідчого експерименту з використанням складних науково-технічних засобів [9]. Оскільки необхідність участі спеціаліста у проведенні слідчого експерименту визначає слідчий, то таке рішення йому слід прийняти лише тоді, коли ним вже було проаналізовано та сформовано матеріали, які необхідно дослідити та зафіксувати результати в протоколі слідчої (розшукової) дії.

Відповідно до ч. 3 ст. 240 КПК України за рішенням слідчого, прокурора до участі в проведенні цієї слідчої (розшукової) дії можуть бути залучені підозрюваний, потерпілий, свідок, захисник, представник. Крім загальних вимог до застосування технічних засобів з метою фіксування слідчої дії та складання протоколу слідчої дії, встановлених ст.ст. 104-107 КПК України, додатковою вимогою є обов'язковість відображення в протоколі умов і результатів слідчого експерименту на кожному з його етапів, а в разі експериментального отримання під час слідчої (розшукової) дії речей, слідів, документів тощо, зазначення про подальшу долю таких об'єктів, зокрема, їхнє знищення, вилучення для проведення досліджень, долучення до матеріалів кримінального провадження тощо [3].

Отже, проведення слідчого експерименту при розслідуванні крадіжок є додатковим засобом перевірки та отримання нових доказів. Тому таким засобом слідчий не повинен ігнорувати, а за необхідності використати його для досягнення позитивних результатів у кримінальному провадженні.

При розслідуванні крадіжок найчастіше призначають такі експертизи, як трасологічні, а саме пов'язані із слідами людини – сліди пальців рук, взуття, рукавичок, сліди інструментів, які використовуються для відкриття та зламу дверей та замків – ломіки, фомки, викрутки, відмички, підібрані ключі і т.д., сліди транспортних засобів – протекторів шин автомобіля.

На думку М.В. Салтевського, усі експертизи можна поділити на дві групи: а) призначені для ідентифікації злочинця, знарядь злочину, взуття, транспортних засобів (або їх частин), дослідження способу подолання

перешкод, укриття сховищ (дактилоскопічна, трасологічна експертизи тощо); призначені для дослідження викраденого майна (експертиза матеріалів, речовин і виробів, товарознавча, молекулярно-генетична, імунологічна, цитологічна експертизи тощо) [53, с. 480]. Незважаючи на досить вузькі критерії, такий поділ експертиз можна визнати прийнятним. Під час розслідування крадіжок, виникають питання щодо проведення експертиз.

Зупинимося на тих, до яких найчастіше вдаються слідчі. Дактилоскопічна експертиза. Для встановлення наявності слідів рук кишенькового злодія необхідно ретельніше оглядати ручну поклажу потерпілого, з якої була здійснена кишенькова крадіжка, а також вилучені в ході огляду місця події предмети, що викидаються кишеньковими злодіями у момент затримання (гаманці, обкладинки документів, чохли стільникових телефонів і т.п.) [53, с. 204].

Так справді слід діяти, але при отриманні під час огляду місця події зразків слідів рук необхідно за допомогою експерта з'ясувати: а) можливості встановлення тотожності між конкретною особою та зразками слідів рук, виявлених при огляді місця події; б) стать, вік, кількість осіб, котрі залишили сліди пальців рук, виявлені під час огляду; в) спосіб локалізації слідів пальців рук на різних предметах, які перебували на місці вчинення крадіжки.

Безперечно, лише цим вичерпується потреба в поновленні інформації. Враховуючи особливості слідчої ситуації, яка виникла, запитання будуть лише додаватись, що тим самим дозволить конкретизувати обставини доказування у кримінальному провадженні.

Трасологічна експертиза - вид судової експертизи, об'єктами якої є сліди-відображення зовнішньої будови різних об'єктів. Відповідно до Наказу Міністерства юстиції України № 53/5 від 08.10.1998 року «Про затвердження Інструкції про призначення та проведення судових експертиз» та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень основними завданнями трасологічної експертизи є ідентифікація або визначення родової (групової)

належності індивідуально визначених об'єктів за матеріально фіксованими слідами - відображеннями їх слідоутворювальних поверхонь; діагностика (установлення властивостей, станів) об'єктів; ситуалогічні завдання (установлення механізму слідоутворення тощо) [72, с. 110].

Звичайно, трасологічна експертиза слідів злочину є найпоширенішим видом експертизи при розслідуванні крадіжок, але враховуючи практичний досвід, ми можемо стверджувати, що трасологічна експертиза майже не використовується при розслідуванні крадіжок. При підготовці до кожної експертизи, у тому числі трасологічної слідів злочину та інструментів, слідчий залежно від наявних у нього матеріалів повинен орієнтуватися на постановку таких питань, що можуть при їхньому вирішенні дати найбільш повну інформацію про розслідувану подію [16, с. 129].

Результати анкетування працівників слідчих підрозділів ГУНП МВС України показують, що причинами недостатнього використання можливостей судових експертиз можуть бути:

- 1) обмежена проінформованість про можливості експертизи –33,98%;
- 2) відсутність методичних матеріалів і літератури про новітні методики дослідження –26,99%;
- 3) брак необхідних засобів та матеріалів для проведення досліджень – 23,3%;
- 4) надання переваги іншим засобам збирання доказів –15,73%.

Затримання підозрюваного. Найчастіше затримання траплялося під час крадіжки або замаху на її вчинення –17,32%, після виявлення злочинця потерпілою особою – 40,68 та під час провадження досудового розслідування –35,4% [20, с. 134].

Чинним КПК України визначається, що затримання може бути здійснене після винесення відповідної ухвали слідчого судді (суду), а у виняткових випадках, визначених ст. ст.207, 208 КПК України—і без винесення такої ухвали. Зокрема, будь-яка особа має право затримати іншу особу без ухвали слідчого судді (суду) у таких випадках: 1) при вчиненні або замаху на

вчинення кримінального правопорушення; 2) безпосередньо після вчинення кримінального правопорушення чи під час безперервного переслідування особи, яка підозрюється у його вчиненні. Водночас уповноважена службова особа має право без ухвали слідчого судді (суду) затримати особу, підозрювану у вчиненні злочину, за який передбачене покарання у виді позбавлення волі:

а) якщо цю особу застали під час скоєння злочину або замаху на його вчинення;

б) якщо безпосередньо після вчинення злочину очевидець, в тому числі потерпілий, або сукупність очевидних ознак на тілі, одязі чи місці події, що вказує на те, що саме ця особа щойно вчинила злочин. Уповноважена службова особа також має право без ухвали слідчого судді (суду) затримати особу, підозрювану у вчиненні злочину, за який передбачене основне покарання у виді штрафу в розмірі понад три тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, винятково в одному випадку, якщо підозрюваний не виконав обов'язки, покладені на нього при обранні запобіжного заходу, або не виконав у встановленому порядку вимог щодо внесення коштів як застави та надання документа, що це підтверджує. В інших випадках, крім перерахованих, затримання підозрюваного у вчиненні кримінального правопорушення може бути здійснено тільки на підставі винесеної слідчим суддею (судом) ухвали про дозвіл на затримання. Така ухвала виноситься на підставі клопотання, поданого слідчим (прокурором) до суду, і розглянутого в установленому порядку. При цьому завжди складається протокол затримання [32, с. 68]. Як і більшість криміналістів, вважаємо, що успіх при затриманні обумовлений конспіративністю підготовки до нього, чіткою організацією і несподіваністю тощо.

Висновки до Розділу 2

Оскільки теоретичні основи розслідування крадіжок безпосередньо пов'язані з плануванням здійснення необхідних заходів процесуального характеру, тому виняткове значення у загальному комплексному дослідженні та вдосконаленні розслідування крадіжок має з'ясування особливостей тактики проведення окремих (у даному випадку характерних для цього типу правопорушень) слідчих (розшукових) дій.

Як свідчать наукові джерела і практика правоохоронних органів, однією із найчастіше застосовуваних і водночас визнаною доволі ефективною слідчою (розшуковою) дією визнається допит учасників кримінального провадження, який у кожному конкретному випадку відрізняється своїми особливостями. Тому в методиці розслідування аналізованого виду злочину важливо особливу увагу звернути на обґрунтування вибору раціональної тактики допиту свідків, потерпілих, підозрюваних, обвинувачених та ін. осіб, причетних до кримінального провадження під час розслідування крадіжок.

Узагальненням практики діяльності оперативних працівників, слідчих підрозділів, великим практичним досвідом підтверджено оперативну необхідність такої слідчої (розшукової) дії, як огляд. Зволікання з проведенням місця вчинення крадіжки неприпустиме, бо втрачається доказова база. Як правило, під час огляду місця події доводиться з'ясувати: яким способом правопорушник вчинив крадіжку; чи були знаряддя у зловмисника, якщо «так», то які; які відомості зібрані про можливих підозрюваних у вчиненій крадіжці; які речі та яка їх кількість викрадена; орієнтований час вчинення крадіжки та ін. Констатуємо, що за будь-яких умов слідчий, оперативний працівник мають уважно вивчити місце події, звернувши увагу на кожен деталь, об'єктивно зважуючи і ретельно обдумуючи спостереження, розкриваючи суперечності і встановлюючи взаємозв'язок предметів і явищ.

Встановлено, що такою слідчою (розшуковою) дією примусового характеру як обшук у кримінальному провадженні щодо розслідування крадіжок нерідко ігнорують. Типовими недоліками при проведенні цієї

слідчої (розшукової) дії з приводу аналізованого правопорушення є здійснення обшуку одним слідчим та оперуповноваженим, що безумовно позначається на його ефективності. Слід зазначити, що результати обшуку під час розслідування крадіжок доцільно використовувати додаткову інформацію для проведення інших слідчих (розшукових) дій.

До сучасного арсеналу слідчих (розшукових) дій доцільно зарахувати й проведення слідчого експерименту. Як додатковий засіб перевірки та отримання необхідних доказів у кримінальному провадженні цю важливу слідчу (розшукову) дію слід передбачити при вдосконаленні методики розслідування крадіжок майна. Оскільки слідчий експеримент належить до числа найбільш трудомістких слідчих (розшукових) дій, тому необхідно враховувати те, що його проведення виправдане лише тоді, коли перевірка отриманих в ході розслідування даних неможлива шляхом виконання інших дій.

Також успіх у розслідуванні крадіжок багато в чому залежить від наявності знань слідчого щодо можливості проведення того чи іншого виду експертиз, що на його думку, посприє ефективному розслідуванню даних злочинів.

РОЗДІЛ 3

ПРОФІЛАКТИКА ТА ОСНОВНІ ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ РОЗСЛІДУВАННЯ КРАДІЖОК

3.1. Криміналістична профілактика крадіжок. Досвід поліції передових європейських країн у профілактиці крадіжок.

Деякий аспект криміналістичної профілактики злочинів розглядали І.Я. Фрідмана, В.І. Федулов, В.Ф. Зудін, Д.В. Косов, Ю. Н. Аксенова-Сорохтей та ін. Що стосується безпосередньо криміналістичної профілактики крадіжок, то слід підкреслити, що своєрідність і складність побудови її як структурного елемента методики розслідування полягає в тому, що, з одного боку, вона спирається на положення і висновки загальної теорії профілактики злочинності, а, з іншого – є складовим елементом криміналістики, що повинна напрацьовувати й формувати рекомендації для практичної діяльності слідчих і експертних підрозділів.

Безумовно, вирішення проблеми профілактики злочинів криміналістичними засобами не нове. Про доцільність і необхідність розробки таких методик свого часу наголошувало чимало вітчизняних і зарубіжних учених. Так, один із провідних українських криміналістів В. Ю. Шепітько вважає, що криміналістична профілактика як один із наукових напрямів криміналістики покликана розробляти рекомендації із встановлення обставин, що сприяли здійсненню певного виду злочинів, обґрунтовувати концептуальне дослідження слідоутворень, що були спричинені скоєнням таких правопорушень, а також на цій основі вжиття заходів із застосуванням переважно криміналістичних методів, прийомів і засобів [28, с. 137].

Окрім того, профілактика злочинів - це частина попереджувальної діяльності з усунення або послаблення впливу чинників на скоювання злочинів певними соціальними групами або конкретними особами з явно вираженою девіантною поведінкою. Така профілактична діяльність здійснюється шляхом виявлення і усунення причин конкретних злочинів,

які можуть бути здійснені. Вона проводиться у зв'язку із вже виявленими особами або їх групами, схильними до протиправної поведінки (неповнолітніми, безробітними, звільненими з місць позбавлення волі), але до її початку [44, с. 16].

Враховуючи пропозиції цих учених, вважаємо, що завдання профілактичної діяльності - не повне викорінювання злочинності, а ефективне зниження її кількісних і якісних показників, зменшення її впливу на суспільство і державу, підвищення рівня особистої безпеки громадян, захисту їх законних прав та інтересів. Учені традиційно виділяють два напрями криміналістичної профілактики, з яких один полягає в експертній профілактиці, а другий - у вивченні профілактичних основ слідчої практики.

Так, Н.П. Яблоков називає основою експертно-криміналістичної профілактики експертну практику і дані криміналістичної техніки [25, с. 119]. Розробка відповідних технічних прийомів, як правило, ґрунтується на даних експертно-криміналістичних узагальнень і здійснюється найчастіше із залученням різних фахівців технічного профілю. Що стосується другого напрямку, у то науковців відсутній єдиний підхід до формування теоретичних і практичних основ профілактики в діяльності слідчого, до того ж саме поняття "криміналістична профілактика" трактується по-різному. Донедавна де хто з учених вважав, що профілактична діяльність слідчого - це діяльність з виявлення та усунення у процесі розслідування причин і умов, які спричиняють злочин.

Натомість деякі вчені розглядають криміналістичну профілактику як таку, що охоплює триваліші періоди злочинної діяльності, пов'язані як з підготовкою злочинів, так і з ліквідацією шкідливих наслідків скоєних правопорушень [51, с. 18]. Криміналістична профілактика – це система поглядів, уявлень про закономірності використання правопорушником об'єктивно існуючих явищ, процесів, об'єктів і їх властивостей як обставин, котрі сприяють здійсненню й прихованню правопорушень, про закономірності й основані на них засоби, прийоми і методи їх встановлення та

вжиття заходів щодо усунення цих обставин, а також про закономірності розвитку її теоретичних підстав.

Очевидно, вимога закону встановлювати по кожному кримінальному провадженню саме причини злочину, на наш погляд, носить переважно декларативний характер. Тому не випадково в літературі і в практичній слідчій діяльності зазвичай йдеться про встановлення обставин, що сприяли злочину, а не їх причин. Це підтверджується результатами аналізу статистичних даних про крадіжки особистого майна, здійснених з початку 2016 р. до листопада 2020 р. З'ясовано, що 37,25% крадіжок здійснено особами у віці 25-35 років; 32,02 -18-25 років; 26,79 - 35-65 років; 3,26 - 14-18 роки; 0,65 – понад 65 років. Серед злодіїв в такі категорії громадян : 32,29% осіб, раніше судимих; 21,56% осіб, які раніше скоїли якийсь злочин; 11,76% осіб, що перебували в стані алкогольного сп'яніння. Близько 67 % крадіжок здійснено особами, які мають середню освіту; 15 %—особами, що мають професійно-технічну освіту, та 8,49%—особами з вищою освітою. Результати анкетування працівників УМВС показують, що для удосконалення боротьби з крадіжками, зокрема їх профілактикою, доцільно:1) поліпшити інформативну взаємодію – 35,56%; 2) посилити взаємозв'язок між ГУНП – 26,71; 3) більше уваги приділити індивідуально-профілактичній роботі в трудових колективах – 17,03; 4) тісніше взаємодіяти з територіальними ОВС –10,68; 5) налагоджувати взаємодію з громадськими формуваннями – 7,01 % [38].

Водночас важливим, на наш погляд, є запозичення цінного досвіду зарубіжних колег, що вкрай необхідне при обраному країною курсу на євроінтеграцію. У Німеччині, наприклад, добилися зниження кількості крадіжок за рахунок введення груп слідчих і оперативних працівників, які працювали в цивільному одязі, щоб запобігти можливості їх упізнання злодіями-профі. У Франції для профілактики крадіжок на залізничному транспорті практикують: а) відміну або зміну зупинок потягу в криміногенних районах; б) установку ланцюжків дверей купе і визначення потягів, де треба

вжити заходів у першу чергу; в) постійний контакт із службовцями залізничних станцій і з членами бригад потягів, пояснення їм ролі поліції, забезпечення інформацією, що стосується певних завдань; г) інформування провідників вагонів про присутність в потягу поліції, навіть в ході виконання особливих завдань, щоб не лякати пасажирів і персонал; г) встановлення співпраці з членами бригад потягів, щоб отримати допомогу; д) вибір потягів і маршрутів, на яких треба проводити щоденні заходи; е) негласне спостереження за вагонами потягів; є) збільшення обсягу заходів профілактики і співробітників під час літніх перевезень і у свята; ж) постійний захист залізничних вокзалів і потягів від терористичних загроз.

В Австрії з метою попередження крадіжок на багаж і ручну поклажу пасажирів наклеюються спеціальні ярлики [51, с. 79-81]. У Білорусії важливого значення у профілактиці крадіжок особистого майна пасажирів надається проведенню спеціальних операцій і рейдів на об'єктах залізничного транспорту ("Пасажир", "Підліток", "Розшук" і т.п.). У них вказуються перелік заходів, виконавці і терміни виконання. Рейди і спеціальні операції здійснюються в масштабі залізниці і на її окремих ділянках, виходячи з оперативної обстановки [57, с. 64]. На підставі проведених досліджень запропоновано ряд криміналістичних профілактичних рекомендацій з метою попередження крадіжок майна пасажирів на залізничному транспорті України:

- трансляція у потягах радіогазети оновленого профілактичного змісту;
- вдосконалення замків у купе для унеможливлення проникнення сторонніх осіб;
- забезпечення строгого обліку і зберігання спеціальних вагонних ключів;
- поширення "пам'яток" учасниками бригад потягів серед пасажирів і проведення бесід профілактичного характеру;
- впровадження засобів відеоспостереження на залізничних перонах і вокзалах, у потягах;

- забезпечення контролю працівниками транспортної поліції за провідниками бригад потягів, що проводять посадку пасажирів;
- заборона торгівлі спиртними напоями в потягах і на перонах вокзалів;
- здійснення супроводу пасажирських потягів працівниками міліції у форменному одязі;
- використання блокування переходів між вагонами в нічний час доби;
- проведення щорічних зустрічей (конференцій) з обміну досвідом щодо профілактики здійснення правопорушень на залізничному транспорті України, у тому числі з працівниками правоохоронних органів інших країн.

Однією із технологій, яка дозволяє із високим коефіцієнтом ймовірності виявити осіб, схильних до вчинення протиправних дій, є «профайлінг» [69]. Профайлінг («англ. Profile» -профіль) -це поняття, що означає сукупність психологічних методів і методик оцінки та прогнозування поведінки людини на основі аналізу найбільш інформативних приватних ознак, характеристик зовнішності, невербального і вербального стилів поведінки. Спочатку термін «профайлінг» (профілювання) вживався у контексті складання пошукового психологічного портрета (профілю) невідомої особи за слідами на місці злочину. Інше значення поняття «профайлінг» служить для позначення технології спостереження і опитування пасажирів в ході передпольотного огляду з метою виявлення потенційно небезпечних осіб при авіа перельотах. Група науковців досліджувала «профайлінг», який дає можливість отримати об'єктивну інформацію про потенційну небезпеку суб'єкта і може ефективно використовуватись для превентивних заходів щодо попередження терористичних актів на транспорті та місцях масового скупчення [69].

Підготовка та використання фахівців (профайлером) з метою виявлення потенційно небезпечних пасажирів з огляду на можливість здійснення протиправних дій, насамперед терористичної спрямованості, вперше були реалізовані в Ізраїлі авіакомпанією Ель-Аль (El Al). Застосування технології профайлінга сприяло присвоєнню авіакомпанії El Al статусу

однієї з найбезпечніших у світі. Досвід застосування профайлінга авіакомпанією EI Al тепер впроваджується у багатьох країнах.

Інструментальна оцінка достовірності інформації за умови дотримання низки вимог до процедури дослідження і кваліфікації фахівця, що володіє спеціальними знаннями, є науковою експертизою брехні (правди), на відміну від різних інструментальних методів, заснованих на застосуванні поліграфа (лай-детектора, детектора брехні), достовірність яких носить лише імовірнісний характер. Тепер профайлінг застосовується для вирішення проблем оцінки достовірності інформації при кадрових перевірках, службових розслідуваннях і в рамках кримінального судочинства з подальшою підготовкою процесуальних документів, висновку експерта та висновку спеціаліста [22, с. 45]. На нашу думку, «профайлінг» доцільно використовувати також з метою протидії крадіжок. Безумовно це застосовувати у самому транспорті буде важко, але якщо цю технологію запровадити, наприклад, на вокзалах, то поліцейські матимуть можливість виявити правопорушника ще до посадки в потяг, провести з ним профілактичну бесіду, перевірити за базами обліків МВС України та запобігти вчиненню не тільки крадіжки, ай інших кримінальних правопорушень. На сьогодні актуалізується необхідність запровадження технології «профайлінгу» в діяльність поліції України. З цією метою необхідно:

- 1) розробити нормативно-правову базу, яка буде регламентувати «профайлінг», ввести в штат підрозділів поліції посаду, до якої розробити функціональні-посадові обов'язки;

- 2) провести з такими поліцейськими спеціальні заняття, на яких вони повинні оволодіти прийомами аналізу характерних рис можливих правопорушників та проведення із ими профілактичних бесід; такі знання допоможуть організувати професійний підхід до спостереження за потоками людей, з дійснювати необхідний вибіркового контроль пасажирів;

- 3) забезпечити встановлення відеоспостережень; розміщення на головних вокзалах міст України камер спостереження, за допомогою яких

і буде проводитися «профайлінг» та документування діяльності пасажирів [22, с. 79].

Для посилення ефективності боротьби з крадіжками, вчиненими неповнолітніми, потрібно застосовувати заходи віктимологічної профілактики, а саме: вивчення інформації, яка стосується місця, часу, способу вчинення злочину, особи злочинця та особи жертви; інформування громадян про конкретні злочини, способи та методи їх вчинення через засоби масової інформації; виявлення осіб, здатних стати жертвою злочину; встановлення віктимологічних ситуацій, за яких особа імовірніше може стати жертвою злочину; інформування громадян про приводи до розвитку конфліктів і про ознаки осіб, які мають до них схильність; створення теле- і радіопередач, у яких розповідалося б про те, як поводити себе в небезпечній ситуації; враховувати віктимологічно небезпечні місця під час здійснення будівництва житлових будинків; проводити в дошкільних та навчальних закладах тренінги із засвоєння прийомів самозахисту та користування засобами індивідуального захисту.

Загальна віктимологічна профілактика включає правову пропаганду, роз'яснювальну роботу з населенням, яка має на меті показати небезпеку й розповсюдженість тих чи інших злочинів (звичайно, з дотриманням почуття міри), способи дій і хитрощів злочинців; для цього можуть бути використані бесіди з населенням, ЗМІ та ін.; навчання окремих груп, категорій осіб, які займають посади або виконують обов'язки, пов'язані з підвищеним ризиком; заходи щодо активізації населення, спрямовані на те, щоб громадяни встановлювали індивідуальні засоби технічного захисту свого житла, сигналізацію; заходи, що забезпечують збереженість майна в готелях, гуртожитках (організацію камер схову, пропускного режиму, навчання обслуговуючого персоналу); безпосереднє спостереження за особами, які ведуть себе необачно в громадських місцях, і своєчасне втручання у віктимонебезпечні ситуації і т. д. [72, с. 163].

Таким чином, криміналістична профілактика крадіжок майна громадян, є невід'ємним завданням ОВС, виконання якого при використанні запропонованих рекомендацій допоможе зменшити кількість вчинюваних кримінальних правопорушень і забезпечити збереження майна громадян.

3.2. Проблеми підвищення ефективності розслідування крадіжок

Економічне становище в державі, низький рівень достатку населення впродовж останніх років, на жаль, не сприяють зменшенню рівня злочинності корисливої спрямованості. Статистичні дані свідчать про поступове збільшення кількості крадіжок, вчинених за останні роки. Так, за даними МВС та Генеральної прокуратури України, у 2008 р. вчинено 110493 крадіжки, у 2009 р. – 175582, у 2010 р. – 254755, у 2011 р. – 277598, у 2012 р. (до 20.11.2012) – 241050, у 2013 р. – 242769, у 2014 р. – 226833, у 2015 – 273629. У загальній структурі злочинності крадіжки складають від 40 % до 50 % усіх злочинів й у більшості випадків вчиняються з квартир громадян [15].

Причини, що призводять до крадіжок: зниження життєвого рівня населення, безробіття, відсутність регулярних виплат заробітної плати на фоні «фінансової кризи», слабкість соціального захисту населення і, як наслідок, зростання частки незаможних елементів, потенційно готових до скоєння злочинів проти власності, процеси приватизації, відсутність коштів, необхідних для забезпечення захисту об'єктів від злочинних посягань тощо.

Причини низької ефективності розслідування є різноплановими – як об'єктивного, так і суб'єктивного характеру. Основними чинниками є недостатня охорона території дачних ділянок; вибір злочинцями часу вчинення злочинів, що не сприяє встановленню свідків і очевидців; несвоєчасне сповіщення органів Національної поліції про вчинений злочин, що унеможливорює застосування методики розслідування злочинів за «гарячими»

слідами; велика завантаженість слідчих підрозділів, що обумовлює віднесення розслідування даних крадіжок на «другий план».

У криміналістичній літературі визначені причини низької ефективності роботи слідчих підрозділів у розкритті крадіжок. Зокрема, недоліки в організації цієї діяльності, низка результативність тактики проведення слідчих дій, вибір помилкових напрямів розслідування, слабка взаємодія слідчих із підрозділами кримінального розшуку, міліції громадської безпеки [11].

Практика свідчить, що розкриття крадіжок залежить від ефективності діяльності слідчих підрозділів, зокрема слідчого (слідчо-оперативної групи), на початковому етапі розслідування, вибору найоптимальніших напрямів розшуку злочинців, встановлення каналів збуту викраденого, місць його зберігання тощо.

Передумовою правильної організації розслідування справи про крадіжки є вивчення слідчим методичних рекомендацій, що містяться в спеціальних посібниках і матеріалах по обміну позитивним слідчим досвідом, по розслідуванню крадіжок, зроблених аналогічними способами, а також глибоке засвоєння і послідовна реалізація на практиці криміналістичних рекомендацій із планування й організації наслідку — одного з основних положень наукової організації праці слідчого. Впливаючи з задач, визначених планом розслідування, організаційні заходи являють собою раціональний вибір, розміщення і додаток сил і засобів, який розташовує слідчий, спрямованих на створення і використання оптимальних умов для досягнення цілей розслідування; і при цьому організаційні заходи самі вимагають планування і включаються в план роботи по справі. Вони охоплюють підготовчі заходи, первісні слідчі дії, подальше розслідування і заключний етап попереднього слідства.

Ефективність розслідування крадіжок обумовлено наявністю узгоджених планів слідчих дій і оперативно-розшукових заходів. Планами розслідування передбачаються міри по встановленню і затриманню злочинця. Організуюча роль в цій діяльності належить слідчому. Він визначає пріоритетні напрямки

розслідування, дає окремі доручення органу дізнання на проведення оперативно-розшукових заходів.

Справи про крадіжки можуть бути порушені на підставі:

- а) заяви потерпілого про крадіжку майна, яке у нього знаходилось;
- б) заяви очевидців або інших осіб, які взнали про крадіжку;
- в) повідомлення посадових осіб про крадіжку, скоєній на ввіреному їм об'єкті;
- г) безпосереднього виявлення слідчим, органом дізнання або прокурором ознак розкрадання [9, с.237].

Вирішення питання про порушення кримінальної справи не завжди можливо на підставі лише матеріалів, що надійшли без їх перевірки та додаткового збору інформації. Така перевірка проводиться шляхом відібрання пояснень осіб, які в якійсь мірі можуть бути відповідальні за порушення закону або причасні до виявлення злочинного факту, однак без здійснення слідчих дій.

Слідчий, прийнявши до провадження кримінальну справу даної категорії, виходячи з даних, що містяться в ній, намічає план проведення первісних слідчих дій, а також підготовчих і організаційних заходів. Своєчасне порушення кримінальної справи щораз створює сприятливу атмосферу для взаємодії з органами дізнання й активізує роботу з розкриття злочину.

Важливо знати та використовувати особливості тактики проведення окремих слідчих дій, таких як: огляд місця події, допит потерпілого, допит свідків, особистий обшук підозрюваного, освідування підозрюваного, допит підозрюваного (обвинуваченого). Також важливим є своєчасне проведення експертизи.

Крім того, успішне розслідування крадіжок, особливо квартирних, визначається умінням слідчого і працівників карного розшуку використати допомогу громадськості. Тому, під час складання плану розслідування необхідно також врахувати можливості залучення громадськості в ході провадження слідчих дій, а також з метою профілактики крадіжок.

Коллективне вирішення проблем розслідування визнано найбільш перспективним засобом для швидкого розкриття злочинів й одержання позитивного результату. Так, за результатами анкетування слідчих така необхідність для всіх випадків підтвердили 31,4 % опитаних, за багатоепізодними справам – у 63,8 % та відсутність необхідності – 4,8 % опитаних.

На нашу думку, зокрема, при організації розслідування крадіжок автотранспортних засобів важливе значення має момент початку розслідування. Такі злочини потребують оперативного реагування, оскільки виявлення автотранспортних засобів перебуває під загрозою його ретельного приховування. Після цього (у разі сплину більше двох діб після скоєння злочину) шанси виявити викрадену машину суттєво зменшуються, за даними науковців, до 20 % від загальної чисельності вчинених крадіжок [4, с. 22].

Саме тому необхідно здійснювати пошук викраденого автотранспортного засобу за «гарячими слідами». Про це свідчить і встановлена шляхом узагальнення кримінальних справ, порушених щодо незаконного заволодіння автотранспортом динаміка часу огляду місця події при розслідуванні крадіжок автотранспортних засобів (85 % – одразу після одержання заяви 15 % – після вчинення інших слідчих дій). Крім того, необхідно здійснити не лише оперативний, а й якісний огляд місця події. Анкетуванням слідчих нами встановлено, що типовими для вчинення крадіжок автотранспортних засобів місцями є площадки біля будинків – 35,2 % опитаних, гаражі – 21 % опитаних, проїжджа частина – 19 % опитаних, майданчики біля ринків, магазинів, супермаркетів – 18,1 % опитаних, автостоянки – 6,7 % [11].

Необхідно здійснювати постійний взаємообмін інформацією між правоохоронними органами щодо крадіжок автотранспортних засобів. Як свідчать показники анкетування слідчих, у більшості випадків інформація про вчинення крадіжки автотранспортних засобів надходить від потерпілих

фізичних осіб – 74,3 %, із заяв керівників установ, підприємств та організацій – 24,8 %, а вже потім – від оперативних підрозділів – 0,9 % опитаних [11].

Певні труднощі виникають і з установленням особи злочинця. Відповідно до проведеного анкетування така особа є відомою лише у 17,1 % опитаних слідчих. У більшості випадків доводиться встановлювати таку особу, враховуючи типові характеристики.

Таким чином, організація розслідування крадіжок передбачає комплекс заходів різного рівня, переважно організаційного та інформаційного спрямування, які перебувають в арсеналі управлінського впливу слідчого та спрямованих на досягнення мети розкриття та розслідування злочину.

Варто зазначити, що серед злочинів, які вчинюються на Україні в даний період часу, квартирні крадіжки займають значне місце. Низький відсоток їх розкриття значною мірою обумовлений не тільки організаційними недоліками, але й відсутністю належних методик розслідування. Слідча практика показує, що в останні роки квартирні крадіжки набувають більш організованої і професійної спрямованості, відрізняються кваліфікованими способами вчинення, що включає в себе різноманітність дій по підготовці до крадіжки, безпосередньому проникненню в помешкання, заволодінню матеріальними цінностями та приховуванню слідів злочину.

Вивчивши значну кількість кримінальних справ і спираючись на дослідження, викладені в криміналістичній літературі, можна узагальнити такі суб'єктивні чинники, що впливають на вибір злочинцем способу вчинення квартирної крадіжки:

а) знання злочинцем розташування об'єкта крадіжки, будови заборів дверей, місць знаходження цінностей, розпорядку дня потерпілого тощо;

б) наявність (або відсутність) “крадійського досвіду”, можливість використати звичні прийоми і хитрощі;

в) відмінність особливості психічного портрету злочинця, його вік [72, с.45].

Звідси витікає, що типові недоліки в діяльності слідчих і оперативно-пошукових органів на початкових етапах розслідування зводяться до наступного:

- 1) недостатньо уважно проводяться огляди місця події (в деяких випадках взагалі не проводяться);
- 2) при оглядах мало використовуються науково-технічні засоби, зокрема, порошки для знайдення та фіксації слідів пальців рук;
- 3) недостатньо здійснюється координація дій слідчих і оперативно-пошукових органів при розшуку злочинців,
- 4) мало використовуються кримінальні обліки;
- 5) погано використовується комп'ютерне виготовлення словесних портретів можливих злочинців, а також фотороботи при допитах потерпілих;
- 6) не використовуються тактичні прийоми допиту, направлені на встановлення і деталізацію прикмет зовнішності злочинця, що значно ускладнює зіставлення мальованих портретів і їх використання в цілях розшуку.

Отож, усунення вказаних недоліків буде багато в чому сприяти підвищенню ефективності розслідування квартирних крадіжок.

Необхідно зупинитися також на проблемах проведення товарознавчих експертиз по справах про квартирні крадіжки. Нині для встановлення вартості викраденого майна призначається судово-товарознавча експертиза. При цьому слідчі часто змушені звертатися до недержавних експертних закладів, які проводять необхідні дослідження тільки за умовою попередньої оплати. А це нерідко призводить до затягування розслідування і порушення процесуальних термінів. Вихід з цієї ситуації вбачається у підготовці достатньої кількості фахівців-товарознавців в системі МВС України.

Окрім того, необхідно визначити коло видів криміналістичних експертиз, які можуть проводитися у кримінальних справах про крадіжки, зокрема, трасологічних (слідів ніг, знарядь злочину та інструментів, шкіряного покриву тіла людини, рукавичок, транспортних засобів, встановлення цілого за

частинами); дактилоскопічних; матеріалів, речовин та виробів тощо. Розглянути можливості їх застосування. Визначити зразки ситуаційних матеріальних комплексів як безпосередніх об'єктів судових експертиз.

З метою оптимізації пошуково-аналітичної діяльності необхідно розробити низку науково-методичних і організаційних заходів, зокрема: схему взаємодії оперативних обліків за способом вчинення злочину з криміналістичними обліками; методичні особливості формування обліків; зразок інформаційно-пошукової картки «злочин»; основи комплексної технології формування автоматизованих криміналістичних електронних баз даних тощо.

Також доцільним є застосування комплексного підходу до законодавчого та відомчого нормативно-правового регулювання використання спеціальних знань в обліковій діяльності. У конкретних нормах має визначатись процесуальний статус спеціаліста-криміналіста щодо ведення обліків у кримінальних справах та права суб'єктів доказування, вказаних у ч. 1 ст. 66 КПК України, доручати проведення перевірок за обліками. У відомчих нормативно-правових актах пропонується визначити права, обов'язки співробітників, що здійснюють пошуково-аналітичну діяльність, порядок виконання перевірок і взаємодії зі слідчими та оперативними підрозділами, а також іншими підрозділами експертної служби.

Висновки до Розділу 3

Протягом останніх років питання криміналістичної профілактики набули виняткової актуальності у зв'язку з кількісними і якісними змінами у структурі злочинності, що характеризується удосконаленням способів здійснених правопорушень, підвищенням «професіоналізму» злочинців, їх високою технічною оснащеністю і надзвичайною зухвалістю при скоєнні протиправних діянь. Тому криміналістична наука повинна звернути особливу

увагу на вирішення ключових проблем становлення і розвитку криміналістичної профілактики, що сприятиме виконанню поставлених перед правоохоронними органами завдань щодо зменшення кількості кримінальних правопорушень, що, безумовно, позитивно позначиться на забезпеченні збереження майна громадян.

Розслідування крадіжок можливе лише в результаті правильного та повного встановлення обставин, що підлягають доказуванню. Їх сукупність виключає: подію кримінального правопорушення (час, місце, спосіб та інші обставини вчинення кримінального правопорушення); винуватість обвинувачуваного у вчиненні кримінального правопорушення, форма вини, мотив і мета вчинення кримінального правопорушення; вид та розмір шкоди, завданої кримінальним правопорушенням, а також розмір процесуальних витрат; обставини, які впливають на ступінь тяжкості вчиненого кримінального правопорушення, характеризують особу обвинуваченого, обтяжують чи пом'якшують покарання; обставини, що є підставою для звільнення від кримінальної відповідальності або покарання. За основу взято ч. 1 ст. 91 КПК України, запропоновано до «інших обставин кримінального правопорушення» відносити «обставини, що характеризують особу потерпілого та свідка; місце приховування або збуту викраденого майна; слідів кримінального правопорушення».

ВИСНОВКИ

1. Як бачимо, крадіжки - найбільш поширені злочини, що посягають на державне, колективне та особисте майно громадян. Відповідно до ст. 185 КК, крадіжка - таємне викрадання чужого майна. Ступінь суспільної небезпеки цих злочинів значно підвищується, коли вони вчиняються у вигляді злочинного промислу злодіями-рецидивістами чи особами, які ухиляються від суспільно корисної праці, або неповнолітніми, які об'єдналися в організовані злочинні групи з метою систематичного вчинення крадіжок.

Поняттям «крадіжка» охоплюється значне коло злочинів, що різняться предметом посягання, способом вчинення і приховування, місцем реалізації злочинного задуму. З огляду на це вирізняють: 1) крадіжки з приміщень — крамниць, кіосків, складів, готелів, санаторіїв, гардеробів, гуртожитків, квартир, будинків, дач тощо; 2) крадіжки матеріальних цінностей з цехів промислових підприємств, підприємств АПК, комунального господарства і будівельних майданчиків, а також вантажів на залізничному, річковому, морському і повітряному транспорті; 3) крадіжки особистих речей громадян на вокзалах, з купе поїздів тощо; 4) кишенькові крадіжки (на базарах, у громадському транспорті); 5) крадіжки транспортних засобів (автомобілів, мотоциклів тощо).

Якість і результативність слідчої діяльності безпосередньо пов'язані з рівнем її теоретичного осмислення, ступенем розробленості прийомів і засобів її здійснення, озброєністю органів досудового розслідування, досягненням науково-технічного прогресу. У виконанні завдань досудового розслідування важлива роль належить арсеналу криміналістичних прийомів і засобів, що мають забезпечувати якість і результативність розслідування кримінальних правопорушень. Для того, щоб слідчому ефективно провести розслідування необхідно добре знати тактику дій правопорушника і володіти системою засобів виявлення і нейтралізації їх тактичних хитрощів. Отже, процес

досудового розслідування потребує специфічних підходів до планування, динамічність надходження інформації щодо крадіжки, вимагає застосування специфічних слідчих (розшукових) дій і розуміння слідчим загального процесуального порядку та методичних підходів до розслідування цих злочинів, поєднаних із якісним плануванням, створюють підстави для загального успіху досудового розслідування.

Водночас слід мати на увазі, що найдосконаліший, глибокий, такий, що відкриває перспективу, план розслідування піддається постійному коригуванню. З цього не випливає, що при складанні початкового плану розслідування можна знехтувати вимогами всебічності і глибини аналізу матеріалів, що надійшли, детальною розробкою версій, навпаки – саме детальне опрацювання попереднього плану розслідування сприяє можливостям його безболісної корекції з урахуванням ситуації, яка складається під час розслідування кримінального правопорушення.

Типовими слідчими ситуаціями початкового етапу розслідування крадіжок є: факт крадіжки встановлено, є відомості про уявного злочинця; факт крадіжки виявлено, але відсутні відомості про особу, що скоїла злочин тощо. Наступний етап розслідування крадіжок спрямований на подальше розширення доказової бази, уточнення обстановки і встановлення мотивів скоєння злочину, вивченню причин та умов, які йому сприяли. В кожному випадку розслідування крадіжки особливості даного етапу залежать від результатів слідчих дій, оперативно-розшукових заходів, виконаних на початковому етапі, та конкретній слідчій ситуації, що склалася на цей час. Такими ситуаціями можуть бути: подія злочину не мала місця (предмет крадіжки виявлено потерпілим на іншому місці); факт крадіжки й особа, що її скоїла, установлені, злочинець визнає себе винним у повному обсязі пред'явленого обвинувачення, його показання не суперечать зібраним по справі, доказам, викрадене майно виявлено тощо.

2. Слідча (розшукова) дія - це система кримінальних процесуальних правил та умов, що здійснюються уповноваженою на те

особою у конкретному кримінальному провадженні з метою виявлення, вилучення, дослідження і фіксації доказів. Складений за результатами слідчої (розшукової) дії протокол з додатками до нього є документом, що розглядається як окреме джерело доказів. З метою всебічного та комплексного розслідування крадіжок, на практиці використовуються такі слідчі (розшукові) дії, як огляд (ст. 237 КПК України), слідчий експеримент (ст. 240 КПК України), пред'явлення особи для впізнання (ст. 228 КПК України), пред'явлення речей для впізнання (ст. 229 КПК України), обшук (ст. 234 КПК України) та – затримання підозрюваного (ст. ст. 207-213 КПК України), тимчасовий доступ до речей і документів (ст. 159-166 КПК України), тимчасове вилучення майна (ст. ст. 167-169 КПК України).

Найважливіше місце серед слідчих (розшукових) дій, що спрямовані на отримання доказової інформації з матеріальних джерел, належить огляду. Відповідно до ст. 237 КПК України, яка регламентує процесуальний порядок проведення огляду, з метою виявлення та фіксації відомостей щодо обставин вчинення кримінального правопорушення, слідчий, прокурор проводять огляд місцевості, приміщення, речей та документів. У криміналістичній літературі під оглядом розуміють слідчу дію, яка полягає у безпосередньому сприйнятті об'єктів з метою виявлення слідів злочину та інших речових доказів, з'ясування обставин події, а також інших обставин, що мають значення для кримінального провадження.

Одним із основних видів огляду є огляд місця події. Він належить до першочергових, неповторних та незамінних слідчих (розшукових) дій. Його не можна замінити іншими слідчими (розшуковими) діями, зокрема допитами осіб, які є очевидцями злочинної події, оскільки жоден свідок не в змозі надати у своїх показаннях необхідного обсягу інформації, яку може виявити слідчий безпосередньо під час проведення огляду місця події. Під час його проведення оглядають усі об'єкти, які можуть стосуватися кримінального правопорушення, залежно від конкретної слідчої ситуації, за внутрішнім переконанням слідчого. Тому інформативність слідчого огляду набагато вища, ніж,

наприклад, обшуку чи слідчого експерименту. Саме тому розробка та вдосконалення тактичних прийомів цієї слідчої (розшукової) дії є актуальною для практики розслідування.

На підставі узагальнення теорії та практики розслідування крадіжок, можна зазначити, що до організаційно-тактичних заходів огляду можна віднести такі: правильне визначення меж слідчого огляду; обрання правильного порядку пересування місцем події під час огляду; обрання необхідних засобів виявлення, фіксації та вилучення слідів злочину; правильне визначення тактичних прийомів огляду місця події та окремих його елементів.

Допит є найбільш поширеною та інформативною слідчою (розшуковою) дією. З усього часу, відведеного слідчим на проведення слідчих (розшукових) дій, на допит припадає понад 80 %. За допомогою допиту майже у кожній справі отримують максимальну кількість інформації, що використовується при доказуванні. У цьому сенсі допит вважають основним, головним джерелом отримання доказів. Незважаючи на те, що допит є найбільш повторюваною процесуальною дією, він залишається складним, у кожному конкретному випадку індивідуальним, а іноді – неповторним. Процесуальний порядок проведення допиту регламентовано ст.ст. 224-227 КПК України. Однак в зазначеній статті немає визначення даної слідчої (розшукової) дії.

Допит – це регламентований законом процес взаємодії з допитуваним, під час якої слідчий (прокурор, суддя), застосовуючи законні тактичні прийоми та методи психологічного впливу, отримує від допитуваного інформацію про відомі йому обставини, які мають значення для розслідування крадіжки та фіксує її в протоколі.

3. Протягом останніх років проблеми криміналістичної профілактики в сфері крадіжок набули виняткової актуальності в зв'язку з кількісними та якісними змінами в структурі злочинності, які характеризуються вдосконаленням способів здійснених крадіжок, підвищенням «професіоналізму» злочинців, а також їх технічною оснащеністю та

зухвалістю при скоєнні даних злочинів. Тому необхідно звернути увагу на вирішення проблем становлення та розвитку криміналістичної профілактики, що сприятиме виконанню завдань щодо зменшення кількості крадіжок та позитивно позначиться на забезпеченні охорони майна громадян.

У літературі визначені причини низької ефективності слідчої діяльності в розкритті крадіжок. А саме, недоліки в організації цієї діяльності, низька результативність тактики проведення слідчих дій, слабка взаємодія слідчих з підрозділами кримінального розшуку, вибір помилкових напрямів у розслідуванні тощо. Практика свідчить, розкриття крадіжок залежить, насамперед, від ефективності діяльності слідчих, зокрема слідчо-оперативної групи, на початку розслідування, при виборі напрямів розшуку злочинців та встановленні каналів збуту і місць зберігання викраденого тощо.

Передумовою ефективної організації розслідування крадіжок є вивчення слідчим методичних рекомендацій, побудованих на досвіді розкриття аналогічних злочинів, засвоєння та послідовна реалізація криміналістичних рекомендацій щодо планування та організації слідчих дій. Впливаючи з задач, організаційні заходи мають ґрунтуватись на раціональному виборі, розміщення сил і засобів, спрямованих на створення та використання для досягнення цілей даного розслідування; при цьому організаційні заходи охоплюють підготовчі заходи, початкові слідчі дії, а також подальше розслідування та заключний етап слідства.

Отже, ефективність розслідування крадіжок, насамперед, обумовлена наявністю узгоджених і спланованих слідчих дій та оперативно-розшукових заходів. Організуюча роль у цій діяльності безпосередньо належить слідчому, який визначає пріоритетні напрямки даного розслідування, дає окремі доручення підрозділам дізнання органів Національної поліції України на проведення оперативно-розшукових заходів. При розслідуванні необхідно знати й застосовувати тактичні особливості проведення слідчих дій, важливим також є своєчасне проведення експертизи тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Конституція України від 28.06.1996 року № 254к/96-ВР. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-в>.
2. Кримінальний кодекс Україна від 05.04.2001 року № 2341-III. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.
3. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 року № 4651-VI URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>
4. Про судову практику у справах про злочини проти власності : постанова Пленуму Верховного Суду України відб листопада 2009 р. № 10 URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v0010700-09>.
5. Бахін В. Склад і призначення криміналістичної характеристики злочинів. *Правничий часопис Донецького університету*. Донецьк, 2000. № 1(4). С. 39-43.
6. Белкин Р.С. Криминалистика: проблемы, тенденции, перспективы. От теории к практике. Москва: Юрид. лит., 1998. 304 с.
7. Біленчук П.Д., Лисиненко В.К., Клименко Н.І. та ін. Криміналістика: підручник. 2-ге вид., випр. і доп. Київ: Атіка, 2001. 544 с.
8. Бондар В.С. Проблеми теорії і практики використання спеціальних криміналістичних знань в розслідуванні крадіжок з проникненням у житло: автореферат дис. на здобуття наук. ступеня: 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза кандидата юридичних наук» Київ 2008. 33с.
9. В'юнник Д.Ю. Проблеми організації розслідування крадіжок авто-транспортних засобів URL: <http://tlaw.nlu.edu.ua/article/download/63605/63355>
10. Весельський В.К. Сучасні проблеми допиту (процесуальні, організаційні і тактичні аспекти): монограф. Київ, 1999. 267с.
11. Драпкин Л. Я. Предмет доказыванияи криминалистические характеристики преступлений. *Межвузовский сборникнаучных трудов Свердловского юридического института*. Свердловск, 1978. Вып. 69: Криминалистические характеристики в методике расследования преступлений. С. 11–18.

12. Дудніков А.Л. Криміналістичне поняття «спосіб злочину» URL: <http://cyberleninka.ru/article/n/kriminalisticheskoe-ponyatie-sposob-prestupleniya>.
13. Жеребко О.І. Методика розслідування крадіжок. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/krise_2017_62_20.pdf.
14. Журавель В. А. Профілактичні заходи слідчого в структурі окремої криміналістичної методики розслідування злочинів. *Теорія та практика судової експертизи і криміналістики*. Харків. наук.-дослід. ін-т судових експертиз ім. М.С.Бокаріуса. Х.: Право, 2013. Вип. 11 С. 24–31.
15. Журавель В. Криміналістична характеристика злочинів: реальність чи ілюзія? *Правничий часопис Донецького університету*. Донецьк, 2001. № 1. С. 56–60;
16. Калінін А.В. Крадіжка: теоретичне визначення. *Проблеми вдосконалення юридичної техніки і диференціації відповідальності в кримінальному праві і процесі*. Збірник наукових статей. Ярославль: ЯрГУ, 2008, Вип. 3. С. 129-131
17. Капустіна М. В. Методика розслідування крадіжок вантажів на залізничному транспорті, вчинених злочинними групами: дис... канд. юрид. наук: 12.00.09 / Капустіна Марієтта Владиславівна; Національна юридична академія України. -Х.: НЮУ, 2007. 215 с.
18. Коваль Ю. Є. Анализ криминалистической профилактики краж личного имущества пассажиров, совершенных на железнодорожном транспорте Украины. *Ligea si viata*. 2013. № 8/1(260)
19. Коваль Ю.Є. Методика розслідування крадіжок особистого майна пасажирів, вчинених на залізничному транспорті України: дис. на здобуття наук. ступеня кандидата юр. наук: 12.00.09 «Кримінальний процес і криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність» Львів, 2016. 322с.
20. Когутич І. І. Криміналістика: курс лекцій -К.: Атіка, 2008. 888 с.

21. Колесниченко А. Н. Криминалистическая характеристика преступлений :учебное пособие / А. Н. Колесниченко, В. Е. Коновалова. Х. : Харьк. юрид. институт, 1985. 93 с.
22. Криминалистика: учебник / под. ред А. Г. Филиппова. Москва: Высшее образование, 2007. 441 с.
23. Криминалистика: учебник для вузов / под ред. И. Ф. Герасимова, Л. Я. Драпкина 2-е изд., перераб. и доп. Москва: Высшая школа, 2000. 672 с.
24. Криминалистика: учебник для студентов высших учебных заведений / под ред. А. Ф. Волынского, В. П. Лаврова -2-е изд., перераб. и доп.. Москва: ЮНИТИ Закон и право, 2008. 943 с.
25. Криминалистика:учебник / отв. ред. Н. П. Яблоков. 3-е изд., перераб. и доп. Москва: Юристъ, 2005. 781 с.
26. Криміналістика : підруч. за ред. В. Ю. Шепітька. 5-те вид. перероб. і доп. К.: Ін Юре, 2016. 640 с.
27. Криміналістика: навч. посібник / за заг. ред. Є. В. Пряхіна. Львів: ЛьвДУВС, 2010. 540 с.
28. Криміналістика: підручник / за ред. проф. В. Ю. Шепітька. 4-е вид., перероб. і доп. Харків: Право, 2008. 464 с.
29. Кримінальне право України. Загальна частина: підручник / За ред. проф. М. І. Бажанова, В. В. Сташиса, В. Я. Тація. 2-е вид., перероб. і допов. Київ: Юрінком Інтер, 2005. 480 с.
30. Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар / за заг. ред. професорів В. Г. Гончаренка, В. Т. Нора, М. Є. Шумила. - К.: Юстініан, 2012. 1224 с.
31. Кудрявцева А. В. Олещенко С. П. Доказывание морального вреда в уголовном судопроизводстве. Москва: Юрлитинформ, 2011. 192 с.
32. Кузнецов В. В. Кримінальна відповідальність за крадіжки : монографія. К.: Вид. Паливода А. В., 2005. 156 с.
33. Кузьмін Д.Л., Заєць І.В. Сутність поняття «крадіжка»: обліково-правовий аспект URL: <http://ven.ztu.edu.ua/article/viewFile/64653/61261>.

34. Кузьмічов В. С., Прокопенко Г. І. Криміналістика: Навч. посіб. / За заг. ред. В. Г. Гончаренка та Є. М. Моїсеєва. К: Юрінком Інтер, 2001. 368 с .
35. Логвин В. М. Осмотр места происшествия: практ. пособие / под ред.: В. М. Логвина М.: Юрлитинформ, 2013. 376 с.
36. Лук'янчиков Б. Є. Лук'янчиков Є. Д. Типові слідчі ситуації і шляхи їх розв'язання в окремих позавидових методиках розслідування *Науковий вісник Дніпропетровського юридичного інституту МВС України*. 2001. № 1(4). С. 262
37. Макаренко Е. И. Особенности расследования квартирных краж, совершаемых группой лиц: автореф. дис. на соискание ученой степени канд. юрид. наук: 12.00.09 «Уголовный процесс; судоустройство; прокурорский надзор; криминалистика» М., 1985. 22 с.
38. Манжос І.О. Планування розслідування крадіжок, учинених групами неповнолітніх. *Теорія і практика правознавства*. 2015. Вип. 2 (8) URL: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.
39. Методика розслідування крадіжок, вчинених на території садівницьких товариств і дачних кооперативів: монограф. / ред. І. В. Пиріг, В. В. Самсонова. – Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2017. 152 с.
40. Методические рекомендации по осмотру места происшествия / А. А.Арутюнян, Д. В. Базарный, К. О. Мельникова, В. Б. Нагорный и др. Пятигорск: РИА-КМВ, 2011. 72 с.
41. Методология криминалистической методики: монография / А. В. Шмонин М.: Юрлитинформ, 2010. 416 с.
42. Настільна книга слідчого: наук.-практ. видання для слідчих і дізнавачів / М.І.Панов, В. Ю. Шепітько, В. О. Коновалова та ін. –2-ге вид., перероб. і доп. К.: Вид. Дім «Ін Юре», 2007. 728 с.
43. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. -7-ме вид., переробл. та допов. Київ: Юридична думка, 2010 -1288 с.
44. Образцов В. А. О совершенствовании некоторых криминалистических определений в свете интеграции и дифференциации знаний в

- криминалистике *Актуальные проблемы советской криминалистики*. Москва: Изд-во Всесоюз. ин-та по изуч. причин и разраб. мер предупреждения преступности, 1980. С.16-28.
45. Осмотр места происшествия: учебное пособие / В. В. Конин -Орел: Изд-во Орлов. гос. ун-та, ООО ПФ "Оперативная полиграфия", 2007. 35 с.
46. Попов И. А. Справочник следователя. Осмотр места происшествия Москва: ЦОР МВД, 2010. -304 с.
47. Процессуальные и тактические особенности производства следственного эксперимента: монография / Ю. Г. Торбин. Москва: РПА Минюста России, 2011. 82 с.
48. Расследование отдельных видов преступлений: учеб. пособие / под ред. В. В. Комиссарова Саратов: Изд-во ГОУ ВПО "Саратовская государственная академия права", 2003. 232 с.
49. Расследование преступных посягательств на жизнь, здоровье, честь и имущество лиц, выявляющих и расследующих налоговые правонарушения под ред. В. П. Лавров Москва: Юрлитинформ, 2006. 208 с.
50. Рыжаков А. П. Осмотр: основание и порядок производства. Научно-практическое руководство Ростов-на-Дону: Феникс, 2007. 160 с.
51. Савельева М. В. Смушкин А. Б. Криминалистика. учебник. Москва: ИД"Дашков и К", 2009. 229 с.
52. Салтевский М. В. Криміналістика: підручник у 2 ч. Харків : Консум, 2001. Ч.2. Методика і тактика 528 с.
53. Салтевський М. В. Криміналістика (у сучасному викладі): підручник Київ: Кондор, 2005. 588 с.
54. Самойлов А. В. Установление механизма совершения кражи в процессе расследования: монография. Москва: Юрлитинформ, 2010. 152 с.
55. Свобода Є. Ю. Деякі аспекти правового регулювання дактилоскопічної реєстрації. *Вісник Академії адвокатури України*. 2010. №3(19) с. 148-153.

56. Сіренко О.В. Віктимологічні аспекти криміналістичної профілактики крадіжок, грабежів та розбійних нападів, вчинених неповнолітніми URL: <http://ir.nusta.edu.ua/jspui/handle/123456789/2630>
57. Скригонюк М. І. Криміналістика: підруч. Київ, 2005. 496 с.
58. Современные проблемы криминалистической тактики. монография / ред. В. И. Комиссарова. Москва: Юрлитинформ, 2009. 376 с.
59. Соколов А. Б. Расследование краж имущества граждан, совершаемых группами несовершеннолетних... Дис. ... канд. юрид. наук / Омск: ОА МВД РФ, 2011. 241 с.
60. Сорока І.В. Особливості проведення слідчого огляду за фактами вчинених неповнолітніми крадіжок майна громадян *Наук. вісн. Дніпропетр. держ. ун-ту внутр. справ.* 2013. № 4. С. 444–449.
61. Стрельцов Є. Л. Склад злочину: традиційне та нове. *Вісник Академії адвокатури України.* 2009. Ч. 1. С. 250-253.
62. Терещук О.Д. Планування розслідування розбійних нападів, вчинених на водіїв автотранспортних засобів Форум права. 2011. № 1. С. 1024–1030.
63. Филиппов А. Г. Проблемы криминалистики. Избранные статьи / А. Г. Филиппов М.: Юрлитинформ, 2007. 352 с
64. Фріс П. Л. Кримінальне право України. Загальна частина : підручник для студентів вищих навчальних закладів. 2-ге вид., доп. і переробл. Київ: Атіка, 2009. - 512 с.
65. Хавронюк М. І. Кримінальне законодавство України та інших держав континентальної Європи: порівняльний аналіз, проблеми гармонізації: монографія / М. І. Хавронюк. К. : Юрисконсульт, 2006. 1048 с.
66. Хавронюк М.І. Дещо про мету, мотив і спрямованість суспільно небезпечного діяння. *Життя і право.* 2004. № 4. С. 60–64.
67. Чаплинський К. О. Тактичне забезпечення проведення слідчих дій: монограф. Дніпропетровськ: Ліра ЛТД, 2010. С. 36.

68. Швидкий О.Г. Планування та організація початкових слідчих дій при розслідуванні квартирних крадіжок: Автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.09 /Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого. Харків,2000. 18 с.
69. Швидкий О.Г. Квартирні крадіжки: оптимальні системи слідчих дій URL: <http://old.pb.univd.edu.ua/?controller=service&action=download&download=25178>
70. Шевчук В.М. Тактична операція як криміналістичний комплекс організаційно-тактичної спрямованості *Наук. вісн. Ужгород.нац. ун-ту*. 2013. Вип.23. Ч.ІІ. Т.3.177 с.
71. Шепітько В. Ю. Криміналістика. Київ: Ін Юре, 2010. 496 с.
72. Шеремет А. П. Криміналістика: навч. посіб. Київ, 2005. 472 с.
73. Шурухнов Н. Г. Расследование краж: практ.пособие. Москва: Юристъ, 1999. 112 с.
74. Щур Б. В. Криміналістична методика: проблеми становлення та змісту *Вісник ЛьДУВС*. Серія юридична. 2008. Вип. 47. С. 265 –270.
75. Якимова С. В. Кримінологічна характеристика та попередження корисливих злочинів на залізничному транспорті (за матеріалами підрозділів транспортної міліції): монографія. Львів: ЛьДУВС, 2008. 324 с.
76. Юридична енциклопедія : в 6 т. / ред кол.: Ю. С. Шемшученко (відп. ред.) та ін. Київ: «Укр. енцикл.», 1998. Т.3. 744 с.